KOLLONTAY

Özgür Bir Kadın Komünistin Otobiyografisi

YAŞAM ve ANILAR-7

YAŞAM VE ANILAR DİZİSİ

ÖZGÜRBİR
KADIN KOMÜNİSTİN
OTOBİYOGRAFİSİ

8 Kasım 1917 tarihli bir mektupta Amerikan Büyükelçisi Rusya'dan şöyle yazıyordu: "Petrograd İşçi ve Asker Sovyeti'nin, başbakanı Lenin, Dışişleri Bakanı Troçki ve Eğitim Bakanı Madam ya da Matmazel Kollontay olan bir bakanlar kurulu atadığı bildirildi. İğrenç!"
Aleksandra Kollontay (1872-1952) Ekim Devrimi'nden önce İsviçre'deki Lenin ile Rusya'daki devrimciler arasında önemli bağlantı kişisi olarak görev yapmıştır. Sendika tartışması sırasında (1920/1921) parti yönetimine karşı çıkan ve bugün yeniden çok güncelleşen 'İşçi Muhalefeti' saflarında yeraldı. Aleksandra Kollontay 1923'den sonra diplomatik görevler aldı. Yazar 1926'da kaleme aldığı otobiyografik denemesinde cinsel özgürleşmeye ilişkin görüşlerini açıkladı ve Bolşeviklerin çizgisinden bazı farklılıklar konusunda açıkyüreklilikle bilgi verdi. Bu kitap, Sovyetler Birliği'ndeki yaşamın Stalinist disipline sokulmasını belgeleyen kısaltmalar ve değişikliklerle ilk elyazması taslağın tümünü içermektedir.
Frankfurt am Main Üniversitesi'nde siyasal bilim ordinaryüs profesörü olan Iring Fetscher Marksizm konusunda çok tanınmış yapıtların yazarı ve derleyicisidir.

Belge Yayınları : 136
Birinci Baskı : Mart 1992

ISBN 975 - 344 - 013 - 8

AUTOBIOGRAPHIE EINER SEXUELL EMANZIPIERTEN KOMMUNISTIN (Münich, 1970 / Baskıya Hazırlayan : R. Zaralı / Dizgi : Gündoğan / Baskı : Gülen Ofset / Kapak Düzeni : Yusuf Aslan / Kapak Baskı : Orhan Ofset / BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK : Başmusahip sok. Talas Han 16/302 Cağaloğlu - İSTANBUL Tel : 511 63 20

Aleksandra Kollontay

ÖZGÜR BİR KADIN KOMÜNİSTİN OTOBİYOGRAFİSİ

Türkçesi: Nesrin ORAL

Aleksandra Kollontay
Bir sonsözle yayımlayan: Iring Fetscher

YAŞAM VE ANILAR

Bu kitapta, Aleksandra Kollontay'ın 1926 yılında yazdığı otoblyografisi, ilk kez tam metin olarak verilmektedir. İtalik yazılmış cümleler ve bölümler prova baskılarda çizilmiş ve o zamanki kitaba alınmamıştır. Dipnotlarda çoğunlukla aynı biçimde metne alınmamış ve çizilmiş olan varyantlar verilmektedir. Her iki tıpkıbasım metin, yazar tarafından -gittikçe sıkılaşan Stalin denetiminin etkisiyle- yapılan düzeltmelerin boyutu ve aşırılığı konusunda bir fikir vermektedir.

YAŞAMIMIN AMACI VE DEĞERİ

Bir otobiyografi yazmaktan daha güç birşey olamaz. Neler vurgulanmalıdır? Neler herkesi ilgilendirir? Herşeyden önce dürüstlükle yazmak ve göstermelik bir alçakgönüllülük taslamamak yerinde olur. Kişiden herkesin yararlanması için kendi yaşamını anlatması istendiğinde, bu ancak kişinin o zamana kadar yaşamında olumlu birşeyler yapmış, *insanlar tarafından değer verilen bir etkinlik göstermiş*[1] olduğu anlamına gelebilir. Yani, kişinin kendi gelişim ve etkinliğini olabildiğince nesnel biçimde anlatabilmek için, kendisinden söz ettiğini unutması ve kendi Ben'ini bir yana bırakması gerekir. Ben de bunu yapmaya çalışacağım. Ancak başarabilecek miyim, bu da başka bir soru. Burada bu otobiyografinin benim için bir anlamda bir sorun oluşturduğunu, bunu hazırlarken belli bir merakla geriye bakarak ve geleceği keşfetmeye çalışarak, varoluşumun ve yaptıklarımın yaşamımdaki en önemli dönüm noktalarını kendi gözlerimin önüne sereceğimi itiraf etmeliyim. *Bu yolla*[2a] *öncelikle kadının özgürlük savaşı için ve ayrıca da genel toplumsal önemi olan şeyleri vurgulamayı*[2] *başarabilirim.*

---

1 **Yazarın düzeltmesi**: *toplumun değer verdiği birşeyler ortaya koymuş*

2 a **belki**

2 **Yazarın düzeltmesi**: *kadının tümüyle özgürlüğüne kavuşması biçimindeki büyük sorunu da kapsayan çağımızın toplumsal sorunlarına çözüm getirmede önemli olabilecek şeyleri vurgulamayı*

Yazarın 2 için notu: *çıkarılsın.*

Daha çok genç yaşlarda yaşamımı önümdeki örneklere göre biçimlendirmemem gerektiğinin bilincindeydim; ve yaşamımın gerçek amacını bulabilmek için kendimi aşmam gerektiğinin. Bu yolla hemcinslerimin yaşamlarına bilinen geleneklere göre değil, kendi özgür seçimlerine göre biçim vermelerine yardımcı olabileceğimin de *ayrıca bilincindeydim.*[3] Elbetteki toplumsal ve ekonomik koşulların izin verdiği ölçüde. Ayrıca kadının da erkekle aynı ahlaki ölçütlerle değerlendirilmesinin zamanı geldiğine inanıyordum. *Çünkü onu toplumda başköşeye oturtan, cinsine özgü kadınca erdemi değil,*[4a] *yaptığı yararlı işlerin değeri, insan, yurttaş,*[4b] *düşünen birey, savaşımcı olarak kişiliğinin erdemidir. Bu güdü bilinçaltımda tüm yaşamımın ve etkinliğimin itici gücü oldu. Yolumda yürümek, çalışmak, savaşmak,*[4c] *erkeklerle yanyana yaratmak* ve genel insanca bir amaç için (neredeyse otuz yıldır komünist[4d] sayılırım) *çaba harcamak, ancak bu sırada kişisel özel kadın yaşantımı kendi isteklerim* ve yaradılışımın[4e] yasaları doğrultusunda *düzenlemek; işte benim bakış açım*[4f] *bunu gerektiriyordu. Ve*[4g] *bunu başardım:*[4h] *özel yaşantımı ken-*

---

3 Yazarın düzeltmesi: *seziyordum.*

4a *toplum için*

4b *çalışan emekçi olarak*

4c *toplumsal ülkülerimizi gerçekleştirmek için savaşan (erkeklerle yanyana)*

4d *sosyalist-şimdi komünist*

4e çizilmiş

4f dünya görüşüm

4g sanırım

4h her zaman

di ölçütlerime göre sürdürdüm ve aşk serüvenlerimi[4i] *ancak* erkeğin gizlediği[4k] *kadar gizledim. Ama herşeyden önce duygularımın, aşktan doğan sevinç ya da acının yaşamımda birinci sırayı almasına hiçbir zaman izin vermedim, çünkü ön planda her zaman yaratmak, etkin olmak, savaşmak vardı.* Bir hükümette, 1917/18 yılındaki ilk Bolşevik bakanlar kurulunda görev almayı başardım ve elçi olarak atanan ilk kadınım; üç yıl boyunca bu görevi sürdürdüm ve kendi isteğimle ayrıldım[4l] *Bunlar kadının çağın geleneksel yükümlülüklerini aşabildiğini kanıtlamaya yarayabilir. Dünya savaşının, şimdi dünyaya tüm alanlarda egemen olan coşkulu, devrimci ruhun, sağlıksız, kızışmış çifte standartlı ahlak anlayışının hızını yitirmesine büyük katkısı olmuştur. Oyuncu ve serbest meslek sahibi kadınlardan ör.*[4m] *evlilik yaşantılarında fazla şey beklenmemesine zaten alışılmıştı. Oysa diplomasi töre ve geleneklerini ve özellikle de katı protokolünü diğerlerinden çok daha fazla koruyan bir kasttır. Bir kadının, "bağımsız", tek başına bir kadının bu konumda karşı çıkılmaksızın kabul görmesi, tüm insanların eşit biçimde iş yeteneklerine ve insan olarak değerlerine göre değerlendirilecekleri günün geldiğini göstermektedir. Rus elçisi olarak Oslo'ya*

4i aşık olduğumda erkekle ilişkim olur

4k erkekler kadar

4l Sonradan da anlaşıldığı gibi, geleneksel örneğe göre sürdürmediğim özel yaşamım, var gücümü yeni bir devlet için (Sovyet Cumhuriyeti) çok ciddi biçimde seferber etmem ve önce ilk Sovyet bakanlar kurulunun üyesi, sonra elçi olarak görev yapmam gerektiğinde beni hiç engellemedi

4m ör (çizilmiş)

atandığımda, böylece yalnız kendi adıma değil,[4n] *tüm*[4o] *kadınlar adına da bir zafer kazanmış olduğumun bilincine vardım; bu zafer kadının en yaman düşmanlarına,* buradaki adıyla[4p] *geleneksel ahlaka ve tutucu evlilik anlayışına karşı kazanılmıştı. Zaman zaman bana bir kadının böylesine sorumlu bir göreve atanmasının* gerçekten olağanüstü[4r] *birşey olduğu söylendiğinde,* hep[4s] *kadınların özgürlüklerine kavuşmaları açısından sonuçta bu olgunun büyük zaferi oluşturmadığını, asıl benim gibi*[4t] *çifte standartlı ahlak anlayışıyla kozunu paylaşmış olan* ve bunu hiç bir zaman gizlemeyen[4u] *bir kadının, bugün bile öncelikle gelenek ve göstermelik ahlakı savunan bir kastın saflarına katılmasının çok büyük önem taşıdığını düşünmüşümdür. Bu durumda yaşamımın oluşturduğu örnek, çağdışı kalmış ikiyüzlü ahlak hortlağını diğer kadınların yaşamlarından da sürüp atmaya*[4w] *yarayabilir ve bu, kendi varoluşumun belli, sosyopsikolojik değeri olan ve çalışan kadınların kurtuluş savaşına az çok katkıda bulunan en önemli yönlerinden biridir.*[4] Ancak bir yanlış anlamaya yol açmamak için

4n çizilmiş
4o çizilmiş
4p die (Artikel eklenmiş. Ç.N.)
4r "gerçekten olağanüstü" (tırnak içine alınmış)
4s içten içe
4t çizilmiş
4u çizilmiş
4w sürülüp atılabilmesine (ve çizilmiş)
4 için **yazarın notu**: Tümüyle çıkarılacak.
Yazarın ikinci notu: Çıkarılanın yerine: Çünkü bizi toplumda başköşeye oturtan onun cinsine özgü kadınca erdemi değil, toplum için yaptığı yararlı işlerin değeri, insan olarak, çalışan emekçi, yurttaş, düşünen birey ya da savaşçı olarak kişiliğinin erdemidir.

burada, kadınlık yaşantılarını oldukça hafife alan ve denilebilir ki bunlara iyi ki de yüzeysel bakabilen, duyguları ve ruhsal enerjisi *duygusal aşk izlenimleri dışında*[5] *yaşamın diğer bütün nesnelerine* yönelik[6] yepyeni kadın tipinden henüz çok uzak olduğum belirtilmelidir. Ben de henüz tarihin dönüm noktasında yetişmiş kadın kuşağındanım. Henüz varoluşumda aşk, sayısız düş kırıklıklarıyla, trajedileri ve bitmez tükenmez tam *mutluluk*[7] beklentileriyle çok büyük bir rol oynuyordu. Hem de çok, çok büyük bir rol! Çünkü bu nedenle sonuçta boşu boşuna pek çok değerli zaman ve enerji harcanmış oluyordu. Biz önceki kuşağın kadınları, henüz[8] özgür olmayı bilmiyorduk. Ruhsal enerjimizin hiçbir yaratıcılığı olmayan duygusal serüvenlere akıp gitmesi, akıl almaz bir savurganlık, iş gücümüzde bir azalma demekti. Bizlerin, benim ve diğer pek çok etkin, savaşan ve çalışan çağdaşımın, aşkı yaşamımızın temel amacı olarak

---

Yolumda yürümek, çalışmak ve yaratmak , erkeklerle yanyana toplumsal ülkülerimizi gerçekleştirmek için savaşmak (neredeyse otuz yıldır komünist sayılırım), ancak bu sırada kişisel kadın yaşantımı kendi isteklerim doğrultusunda düzenlemek, bu güdü bilinçsiz olarak tüm yaşamımın ve etkinliğimin itici gücü oldu. Ama herşeyden önce duygularımın, aşktan doğan sevinç ya da acının yaşamımda birinci sırayı almasına hiçbir zaman izin vermedim, çünkü ön planda her zaman yaratmak, etkin olmak, savaşmak vardı.

6 **Yazarın düzeltmesi**: ve duygusal aşk izlenimlerinin kendisini yönetmesine izin vermeyen

5 **Yazarın düzeltmesi**: öncelikle yaşamın diğer bütün alanlarına yönelik

7 **Yazarın düzeltmesi**: tam bir " ruhsal dayanışma"

8 **Yazarın düzeltmesi**: içten, ruhumuzda

değerlendirmemeyi ve çalışmayı yaşamımızın odağı yapmayı başardığı elbette ki gerçektir. Ancak yine de enerjimiz, *kendi Ben'imizle ve* [9] bir başkasına karşı duygularımızla yaptığımız sonsuz savaşta dağılmamış olsaydı, çok daha fazlasını yaratabilir ve elde edebilirdik. Bu gerçekten de erkeğin Ben'imize müdahalesine karşı sonsuz bir savunma savaşıydı, iş ya da evlilik ve aşk sorunu alanında bir savaş. Bizler, daha yaşlı kuşak, çoğu erkeklerin yaptığı, bugün genç kadınların da öğrendiği gibi çalışma ve aşk özlemini, *çalışma varoluşun temel amacı olarak kalacak biçimde* [10] uyum içinde bağdaştırmayı henüz başaramıyorduk. Yanılgımız, *her keresinde sevdiğimiz adamda, insanın ruhunu birleştirebilmeyi umduğu ve bizi ruhsal-bedensel güç olarak tümüyle onaylamaya hazır biricik kişiyi bulduğumuza inanmamızdı.* [11] Ancak *durum hep beklenenden farklı oluyordu, çünkü* [12] erkek sürekli kendi Ben'ini bize zorla benimsetmeye ve bizi tümüyle kendine uydurmaya çalışıyordu. Ve böylece hepimizde ve her keresinde kaçınılmaz içsel başkaldırma doğuyor, o zaman aşk zincire dönüşüyordu. Kendimizi boyunduruğa vurulmuş hissediyor ve aşk zincirlerini gevşetmeye çalışıyorduk. Ve sevilen adamla bitip tükenmek bilmeksizin yineleyen savaştan sonra kendimizi kurtarıyor ve özgürlüğe koşuyorduk. O zaman

9 çizilmiş

10 **Yazarın düzeltmesi**: aşkın payına ancak çok düşük dereceden bir yer düşecek biçimde

11 **Yazarın düzeltmesi**: sevilen adama tüm benliğimizi kayıtsız şartsız, bu yolla tam bir ruhsal uyuma ulaşmak umuduyla vermemizdi.

12 çizilmiş

da *yeniden*[13] tek başına, *mutsuz*,[14] yalnız, ama özgür oluyorduk - sevilen, seçilmiş iş için özgür...

Ne mutlu ki gençlik, son kuşak artık bizim yararsız, insan toplumu için kesinlikle gereksiz savaşımızı vermeyecek. Güçleri, çalışma enerjileri etkinliklerine saklanmış olacak. *Böylece engeller uyarıya dönüşecek.*[15]

Burada kendi özel yaşamımdan bazı şeyleri anlatmam kesinlikle gereklidir. Çocukluğum dış koşullar açısından değerlendirildiğinde çok mutluydu. Ebeveynim *eski Rus soylularındandı.*[16] Ben annemin ikinci evliliğinden tek çocuğuydum (annem ayrılmıştı ve ben henüz ikinci evlilik olmadan doğmuş, sonra evlat edinilmiştim). Evin en küçüğü, aşırı şımartılan ve sevileni. Belki de özellikle bu nedenle bende çevremdeki herşeye karşı çok erken bir ret gelişti. Herkes beni mutlu etmek için çok fazla şey yapıyordu, ne çocukluk oyunlarımda ne de isteklerimde hareket özgürlüğüm yoktu. Oysa ben *özgür olmak istiyordum*,[17] kendim dilekte bulunmak, küçük yaşamımı kendim düzenlemek istiyordum. Ebeveynim varlıklıydı. Evde savurganlık yoktu, ancak özveride bulunmanın ne demek olduğunu hiç bilmiyordum. Ama yine de diğer çocukların nasıl özveride bulunmak zorunda kaldıklarını görüyordum,

13 çizilmiş
14 çizilmiş
15 çizilmiş
16 **Yazarın düzeltmesi**: eski Rus büyük toprak sahiplerin dendi
17 çizilmiş

bu açıdan oyun arkadaşlarım olan küçük çiftçi çocuklarının durumu bana özellikle dokunuyordu (hemen hemen sürekli olarak köyde, Finlandiyalı olan büyükbabamın çiftliğinde yaşıyorduk). Daha *küçük*[19] bir çocukken yetişkinlerin adaletsizliğini *eleştiriyor*[18] ve bana herşeyin verilmesine karşılık diğer çocukların bu kadar çok şeyden yoksun olmalarını *açık bir* çelişki *olarak görüyordum.*[20] *Yıllar geçtikçe eleştirim daha sertleşti ve beni çevreleyen pek çok sevgi kanıtına karşı başkaldırı duygum yoğunlaştı.*[21] Daha küçük yaşlardan başlayarak Rusya'da egemen olan toplumsal adaletsizlikleri görebiliyordum. Hiçbir zaman okula gönderilmedim, çünkü ebeveynim sağlığım için sürekli kaygı duyuyor ve benim de diğer çocuklar gibi günde birkaç saatimi evden uzakta geçirmeme dayanamıyordu. Belki de annem benim lisede karşı karşıya gelebileceğim daha özgür etkilere karşı belli bir nefret duyuyordu. Çünkü annem benim yeterince *eleştirel*[22] görüşlü olduğum kanısındaydı. Böylece evde, Rusya'nın devrimci kesimleriyle bağlantısı olan, yetenekli, akıllı bir öğretmenin gözetiminde eğitim gördüm.

Ona, bayan Marie Strachowa'ya çok şey borçluyum. On altı yaşıma henüz girdiğimde (1888

18 **Yazarın düzeltmesi**: algılıyor
19 çizilmiş
20 **Yazarın düzeltmesi** (yoksun olmaları çelişkisini) acı biçimde hissediyordum
21 çizilmiş
22 **Yazarın düzeltmesi**: bozguncu

yılında) [23, 24] lise bitirme sınavını vermiştim ve bundan böyle "*sosyeteden* [25] *genç bir hanım*"ın yaşamını sürdürmem gerekiyordu. Eğitimimin alışılmışın dışında olmasına ve bana bazı zararlar vermesine karşın (etkin yaşamda yıllarca çekingen ve çok beceriksizdim), ebeveynim kesinlikle gerici kişiler değildi. Tam tersine. Hatta zamanlarına göre [26] ilericiydiler. Ama çocuğa, ergenlik çağındaki gence karşı katı gelenekleri vardı. Bu geleneklere karşı ilk acı savaşım evlilik konusunda başladı. *Zengin bir koca* [27] bulmalıydım ve annem beni erken evlendirmek niyetindeydi. En büyük ablam on dokuz yaşında, hemen hemen *yetmiş* [28] yaşındaki yüksek rütbeli bir beyle evlenmişti. Ben bu *mantık ve satış evliliği* [29] karşısında isyan bayrağını açmıştım ve ancak aşk, *büyük bir tutku* [30] nedeniyle evlenmek istiyordum. Ebeveynimin isteğine karşın, henüz çok genç yaşta, bugün hâlâ ismi Kollontay'ı taşıdığım parasız pulsuz genç bir mühendis olan kuzenimi seçtim. Kızlık adım Domontoviç'di. Evliliğimdeki mutluluk ancak üç yıl sürdü. Bir oğlum oldu. Ancak çocuğumu *büyük bir özenle* [31] kendim yetiştirmiş olmama karşın annelik,

---

23 çizilmiş
24 **Yazarın düzeltmesi**: St. Petersburg'da
25 (çizilmiş " genç bir sosyete hanımı"nın)
26 **Yazarın düzeltmesi**: liberal
27 **Yazarın düzeltmesi**: " zengin bir koca" (tırnak içinde)
28 **Yazarın düzeltmesi**: altmış
29 **Yazarın düzeltmesi**: "mantık ve satış evliliği" (tırnak içinde)
30 "büyük bir tutku" (tırnak içinde)
31 çizilmiş

hiçbir zaman varoluşumun ağırlık merkezi olmadı. Çocuk evlilik bağlarını sağlamlaştırmaya yetmedi. Eşimi hâlâ seviyordum, ancak bir ev kadını ve eşin mutlu varlığı bana *"kafes" gibi geliyordu. Sempatim,* [32] *ilgim gittikçe artarak* Rusya'nın devrimci işçi hareketine yöneliyordu. Çok okuyor, yoğun bir çabayla *tüm* [33] toplumsal sorunları inceliyor, konferanslara gidiyor ve halkı aydınlatmak amacıyla yarı yasal örgütlerde çalışıyordum. O yıllar Marksizm'in Rusya'daki en parlak dönemiydi (1893/96). Lenin o zamanlar edebiyat ve devrim alanlarında henüz işin başındaydı. George Plechanow dönemin önde gelen beyniydi. Materyalist dünya görüşü bana yakın geliyordu; ilk gençlik yıllarımdan beri gerçekçi okula eğilimim vardı, ateşli bir Darwin ve Boelsche yanlısıydım.12.000 erkek ve kadın işçinin çalıştırıldığı ünlü büyük Krengolm dokuma fabrikasına yaptığım bir ziyaret benim yazgımı belirledi. İşçi kitlesi böylesine korkunç biçimde köleleştirilmişken ben mutlu, huzurlu bir yaşam sürdüremezdim. Bu hareketin içinde yer almalıydım. O zaman eğilimlerimi kendisine karşı kişisel bir direnme olarak algılayan eşimle aramızda anlaşmazlıklar çıktı. Kocamı ve çocuğumu terkettim ve profesör Heinrich Herkner'in yanında ekonomi politik eğitimi yapmak üzere Zürich'e gittim. *Böylece*[34] işçi hareketinin devrimci amaçları yolundaki bilinçli yaşamım başlamış oldu. Ve 1899 yılında St. Peters-

32 çizilmiş

33 **Yazarın düzeltmesi**: toplumsal sorunların tümünü

34 **Yazarın düzeltmesi** : bu durumda; ikinci düzeltme: o zaman

burg'a - şimdi Leningrad - geri döndüğümde, Rusya yasadışı sosyaldemokrat partisine katıldım. Yazar ve propagandacı olarak çalışıyordum. Bağımsızlığı ve göreceli özgürlüğü, doksanlı yılların sonundaki çar rejiminin gerici politikasının tehdidi altındaki Finlandiya'nın geleceği özellikle ilgimi çekiyordu. Belki de beni Finlandiya'ya böylesine çeken, çocukluğumda büyükbabamın çiftliğinde edindiğim izlenimlerdi. Ülkenin kurtuluş hareketine etkin biçimde katıldım. Böylece ekonomi politik alanındaki ilk *büyük*[35] bilimsel çalışmam, Fin emekçi sınıfının yaşam ve çalışma koşullarının *endüstriyle bağlantılı olarak*[37] *kapsamlı bir incelemesiydi*[36] Bu kitap 1903 yılında St. Petersburg'da yayımlandı. Aynı dönemde ebeveynim ölmüştü, eşim ve ben çoktandır ayrı yaşıyorduk, yalnızca oğlum benimle kalıyordu. Artık kendimi tümüyle *amacıma,*[38] yani Rusya'nın devrimci hareketine ve *tüm dünyanın*[39] işçi hareketine adama olanağım vardı. Aşk, evlilik, aile, hepsi ikinci dereceden, geçici olgulardı. Bunlar varlıklarını hep sürdürdüler, tekrar tekrar yaşantıma karıştılar; ancak - erkeğe duyulan sevgi ne kadar büyük olursa olsun, kadınlığa özgü özveri eğilimim açısından belli bir sınırı aştığında, içimde yeniden başkaldırı patlak veriyordu. Ayrılmak zorundaydım, seçtiğim adamla ilişkimi kesmem gerekiyordu, yoksa (bu içimdeki bi-

35 **Yazarın düzeltmesi**: büyükçe
36 **Yazarın düzeltmesi**: (yaşam ve çalışma koşulları) konusunda bir araştırmaydı.
37 çizilmiş
38 **Yazarın düzeltmesi**: işime
39 çizilmiş

linçaltı bir duyguydu) kendi benliğimi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalırdım. Burada yakın ilişki kurduğum hiçbir erkeğin eğilimlerim, çabalarım ya da dünya görüşüm üzerinde yönlendirici bir etkisinin olmadığı belirtilmelidir. Tersine, çoğunlukla yönlendiren bendim. Ve ben dünya görüşümü, politik çizgimi yaşamın kendisinden ve sürekli araştırarak[40] kitaplardan kazandım.

1905 yılında, o zaman Rusya'da ünlü Kanlı Pazar'dan sonra ilk devrim denilen olaylar başlamıştı, artık ekonomi politik ve toplumsal literatür alanında isim yapmıştım. Ve tüm güçlerin ayaklanma kasırgasında seferber edildiği o hareketli zamanlarda benim konuşmacı olarak halka mal olduğum ortaya çıktı. Ancak o zaman *ilk kez, partimizin emekçi sınıfın kadınlarının yazgısıyla ne kadar az uğraştığını ve kadının özgürlüğüne kavuşmasına ilgisinin ne kadar az olduğunu farkettim. Gerçi Rusya'da artık çok güçlü bir burjuva kadın hareketi oluşmuştu. Ama Marksist dünya görüşüm bana tam bir açıklıkla, kadının özgürlüğüne kavuşmasının*[41] ancak yeni bir toplum düzeni ve başka bir ekonomik sistemin zaferi sonucu gerçekleşebileceğini *gösteriyordu.* Böylece *Rus*[42] feministlerle savaşmaya başladım ve var gücümle işçi hareketinin

---

40 **Yazarın düzeltmesi**: ve

41 **Yazarın düzeltmesi**: Rusya'da kadın işçileri kurtuluş savaşından yana çekmek için henüz çok az şeyin yapıldığını farkettim. Gerçi o zamanlar Rusya'da artık çok güçlenmiş bir burjuva kadın hareketi oluşmuştu. Ama Marksist olarak kadının özgürlüğüne kavuşmasının (ancak.....) açıkça görüyordum.

42 **Yazarın düzeltmesi**: burjuva eğilimli (feministlere) karşı

kadın sorununu da savaşım amaçlarından biri olarak *programına*[43] alması için çaba harcadım. Partili *arkadaşlarımı*[45] bu düşünceye inandırmak *çok zor oldu*[44]. Düşüncelerim ve isteklerimle oldukça soyutlanmış bir durumdaydım. Ancak 1906-1908 yıllarında partili kadın yoldaşlardan küçük bir grubu planlarıma inandırmayı başardım.[46,47] Yasadışı gazetede 1906 yılında *ilk kez*[48] işçi hareketinin, Rusya'da sistemli parti çalışmasıyla yaratılması isteminde bulunan bir makale yazdım. 1907 Sonbaharında ilk kadın işçiler kulübünü açtık. O zamanlar henüz gepegenç işçi kızlar olan bu kulübün üyelerinden çoğu şimdi yeni Rusya'da ve Rus Komünist Partisi'nde sorumlu görevler üstlenmektedirler (K. Nicolajewa, Marie Burko vb.) *İşçi kadınlarla ilgili*[49] etkinliğim, ancak bunun da ötesinde biri Finlandiya üzerine olan ve *çarlık Duma'sına*[50] "silahla" karşı çıkma çağrısını içeren politik yazılarım, hakkımda yıllarca hapis cezasını öngören bir davanın açılmasına neden oldu. Çarçabuk ortadan kaybolmam gerekiyordu ve yuvamı bir daha hiç görmedim. Oğlumu yakın dostlar yanlarına aldılar, küçücük ev varlığım dağıtıldı. "Yasadışı biri" olmuştum. Zorlu bir çalışma dönemiydi.

Burjuva feministlerin toplantıya çağırdığı ilk Rus

43 çizilmiş
44 **Yazarın düzeltmesi**: hiç de kolay olmadı
45 **Yazarın düzeltmesi**: yoldaşlarımı
46 **Yazarın düzeltmesi**: O zaman
47 **Yazarın düzeltmesi**: ben
48 çizilmiş
49 **Yazarın düzeltmesi**: kadın işçi kitleleri arasındaki (etkinliğim) ve propaganda çalışmalarım
50 **Yazarın düzeltmesi**: Çarlığa

kadınlar kongresi 1908 aralığında yapılacaktı. O sıralarda gericilik artmaktaydı ve işçi hareketi 1905 yılındaki ilk zaferinden sonra yeniden bastırılmıştı. Birçok partili yoldaş tutuklanmış, diğerleri ise yurtdışına kaçmıştı. Rus İşçi Partisi'nin iki fraksiyonu, Bolşevikler ve Menşevikler arasındaki şiddetli mücadele yeniden kızıştı. *1908 yılında Bolşeviklerin, dönemin ayaklanmalarını yatıştırmak için çar tarafından toplanan göstermelik bir parlamento olan Duma'ya karşı tutumları yüzünden Menşevik'tim. Menşeviklerle birlikte, göstermelik bir parlamentodan bile partimiz için platform olarak yararlanılması ve Duma seçimlerinin işçi sınıfını birleştirme aracı olarak kullanılması gerektiği görüşünü savunuyordum. Ancak mutlakıyetin yıkılışını hızlandırmak için işçi gücünü liberallerle birleştirme düşüncesinde Menşevikler'den ayrılıyordum. Bu noktada gerçekten aşırı solcuydum ve hatta partili yoldaşlar tarafından "sendikacı" olarak damgalanmıştım.*[51] Duma konusundaki düşüncelerim mantıksal olarak ilk burjuva kadınlar kongresinden partimiz için yararanmayı gereksiz bulmama neden oldu. Yine de bu kongreye katılacak olan işçiler*imizin*[52] bağımsız ve ayrı bir grup olarak görünmesi için çaba harcadım. Ancak bu planı gerçekleştirirken de epey dirençle karşılaştım. Parti arkadaşlarım[53] beni ve benim görüşümdeki kadınları "feminist" olmakla ve kadın sorunlarına çok fazla önem vermekle suçluyorlardı. O zamanlar henüz işçi

51 **Yazarın notu:** çıkarılacak
52 **Yazarın notu:** (işçiler)in
53 **Yazarın düzeltmesi:** (Menşevikler)

kadınların, kendi ekmeğini kazanan kadınların siyasal savaştaki olağanüstü büyük önemi *hiç*[54] değerlendirilemiyordu. Ama yine de kararımızı kabul ettirdik. Bir kadın işçi grubu St. Petersburg'daki kongrede *kendi*[55] programıyla ortaya çıktı ve burjuva feministlerle Rusya'daki işçi sınıfının kadınlarının özgürlük hareketi arasına açık bir sınır çekti. Ancak benim daha kongre bitmeden kaçmam gerekti, çünkü polis izimi bulmuştu. Sınırı aşarak Almanya'ya ulaşmayı başardım; böylece 1908 Aralığında yaşamımın yeni bir dönemi, siyasal sığınma başladı.

54 **Yazarın düzeltmesi**: yeterince
55 **Yazarın düzeltmesi**: sosyalist (programla)

SİYASAL SIĞINMA YILLARI

Bundan böyle Çarlığın 1917 yılındaki yıkılışına kadar Avrupa ve Amerika'da mülteci olarak yaşayacaktım. Kaçışımdan sonra Almanya'ya gelir gelmez, içinde pek çok kişisel dostumun olduğu Alman Sosyal Demokrat Partisine girdim; bu dostlar arasında özellikle Kari Liebknecht'i [56] Rosa Luxemburg'u, *Karl Kautsky'i* [57] sayabilirim. Klara Zetkin'in de Rusya'daki kadın işçi hareketinin ilkelerini saptama *etkinliğime* [58] büyük etkisi olmuştu. Daha 1907 yılında Stuttgart'taki sosyalist kadınlar birinci uluslararası konferansına Rusya delegesi olarak katılmıştım. Bu toplantı Klara Zetkin başkanlığında yapılmış ve kadın işçi hareketine Marksist anlamda olağanüstü çok şey katmıştı. Almanya'da toplumsal ve siyasal sorunlar alanında yazar olarak parti yayın organının hizmetine girdim, ayrıca parti tarafından konuşmacı olarak da oldukça fazla davet edildim ve Pfalz'dan Saksonya'ya, Bremen'den Güney Almanya'ya kadar pek çok yerde propaganda konuşmacısı olarak parti için çalıştım. Ancak ne Rus ne de Alman partisinde yönetici görev[59] *üstlenmemiştim.* [60] Sonuçta özellikle "popüler bir konuşmacı" ve saygın bir politika yazarıydım. *Şimdi bunu açıkça itiraf edebilirim,* [61] Rusya'daki partide yönetim merkezinden isteyerek

56 **Yazarın düzeltmesi**: ve
57 çizilmiş
58 **Yazarın düzeltmesi**: çalışmama
59 **Yazarın düzeltmesi**: o sıralarda (yönetici) görevim yoktu
60 çizilmiş
61 çizilmiş

biraz uzak duruyordum, bunun da başlıca nedeni, yoldaşlarımın[62] politikasını tümüyle kabul etmememdi. *Ancak Bolşeviklerin tarafına da geçmek istemiyordum ya da geçemiyordum, çünkü o zamanlar bana, onlar işçi hareketinin "yaygınlaşmasına ve derinleşmesine" yeterince değer vermiyorlarmış gibi geliyordu. Bu nedenle kendi başıma çalışıyordum, hatta denilebilir ki biraz geri planda kalarak ve yönetici bir konum amaçlanmaksızın.*[63] Burada her etkin insan gibi belirli bir hırsa sahip olmama karşın hiçbir zaman "bir mevki" kapmak için yanıp tutuşmadığım belirtilmelidir. Benim için her zaman "ne olduğum", "ne yapabilirim"den, neleri gerçekleştirebilecek durumda olduğumdan daha az değerli olmuştur. Benim de hırsım bu biçimdeydi ve kendini özellikle *tüm yüreğim ve ruhumla*[64] savaşa girdiğimde ve çalışan kadının köleleştirilmesine karşı savaşmak söz konusu olduğunda gösteriyordu. Herşeyden önce Rus-ya'daki kadın işçileri sosyalizme inandırmayı ve aynı zamanda da[65] kadının özgürlüğü ve eşit haklara sahip olması için çaba harcamayı görev edinmiştim. Rusya'dan kaçışımdan kısa bir süre önce burjuva feministlerle bir tartışma, ama aynı zamanda da partiye Rusya'daki kadın işçi hareketini canlandırması için bir çağrı olan kitabım "Kadın Sorununun Toplumsal Temeli" yayınlanmıştı. Kitap başarılı oldu. O zamanlar yasal ve yasadışı yayın organlarında

62 **Yazarın düzeltmesi**: (Menşeviklerin)
63 **Yazarın notu**: çıkarılacak
64 çizilmiş
65 **Yazarın düzeltmesi**: çalışan

yazıyor, mektuplaşma yoluyla partili yoldaşları ve kadın işçileri etkilemeye çalışıyordum ve *bu da her zaman partiden* kadının özgürlüğüne kavuşması için *mücadele etmesini*[66] *istemem biçiminde oluyordu.* Bunu yaparken işim her zaman kolay değildi, bu amaca karşı pek çok pasif direnç, az anlayış ve çok daha az ilgi ikide bir bana köstek oluyordu. Ancak 1914 yılında, Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa süre önce her iki parti fraksiyonu -Menşevikler ve Bolşevikler- nihayet sorunu ciddi ve pratik biçimde ele almaya başladı, beni adeta kişisel bir övgü gibi etkileyen bir olgu. Rusya'da iki kadın emekçi gazetesi kuruldu, 8 Mart 1914'deki uluslararası kadın emekçiler günü kutlandı. Oysa ben hâlâ sürgünde yaşıyordum ve ülkemdeki böylesine gönülden bağlı olduğum kadın emekçi hareketine ancak uzaktan yardım edebiliyordum. Uzakta da olsam Rusya'nın kadın emekçileriyle sıkı ilişki içindeydim ve dokumacılar sendikası ve dikişçiler tarafından *daha birkaç yıl önce*[67] resmi delege olarak ikinci ufuslararası sosyalist kadınlar konferansında (1910) ve *daha sonra*[68] Basel'de 1912'de yapılan Uluslararası Sosyalistler olağanüstü Kongresinde görevlendirilmiştim. Ve sonra Rus göstermelik parlamentosunda (Duma) sosyal sigorta konusunda bir yasa tasarısı önerildiğinde sosyaldemokrat Duma fraksiyonu (Menşevik kanat) benden annelik yardımı konusunda bir yasa tasarısı

66 **Yazarın düzeltmesi**: daha yoğun bir etkinlik göstermesini
67 çizilmiş
68 çizilmiş

hazırlamamı istedi. Fraksiyon[69] benden yasama etkinliğinde ilk kez yararlanmıyordu. Daha sürgüne gitmeden hemen önce Finlandiya sorununun görüşülmesi sırasında uzman olarak İmparatorluk Duması'nda görevlendirilmiştim.

Bana verilen annelik yardımı konusunda bir yasa tasarısı hazırlama görevi beni, bu özel sorunu çok ayrıntılı biçimde incelemeye yöneltti. Öncelikle Dr. Helene Stöcker'in üstün çalışması, Anneleri Koruma Birliği benim için değerli bir esin kaynağı oldu; ancak sorunu İngiltere, Fransa ve İskandinav ülkelerinde de inceledim. Bunun sonucu, analık yardımı hizmetleri ve Avrupa ve Avusturalya'daki bununla ilgili yasalar konusunda 600 sayfalık **kapsamlı**[70] bir çalışma olan kitabım "Annelik ve Toplum" yayınlandı. Kitabımın sonunda topladığım bu alandaki temel koşul ve istemler, daha sonra, 1917 yılında, Sovyet hükümetince ilk sos-yal sigortalar yasalarında gerçekleştirildi.

Siyasal sığınma yılları benim için hareketli, *çok coşkulu*[71] yıllardı. Parti konuşmacısı olarak ülkeden ülkeye gidiyordum. 1911 yılında Paris'de ev kadınlarının pahalılığa karşı grevi "La greve des menageres"e katıldım. 1912 yılında Belçika'da Borinage'daki maden işçileri grevinin hazırlıklarında çalıştım ve aynı yıl İsveç'in solcu sosyalist gençlik birliği beni[72] partinin antimilitarist eğilimlerini güçlendirmem için

---

69 **Yazarın düzeltmesi**: Duma (fraksiyonu)
70 **Yazarın düzeltmesi**: bir
71 çizilmiş
72 **Yazarın düzeltmesi**: İsveç'de

gönderdi. Birkaç yıl önce ise, *bunun da belirtilmesi gerekir*[73]. British-Party saflarında Dora Montefiore ile *ve Bayan Koeltsch ile*[74] omuz omuza İngiliz Suffragette'lere karşı henüz yeni olan sosyalist kadın işçi hareketinin pekişmesi için savaşıyordum. 1913 yılında yeniden İngiltere'deydim. Bu kez, Rusya'daki Yahudi düşmanlarının ön ayak olduğu ünlü "Beilis Davası"nı protesto eylemine etkin olarak katılmak için ve aynı yılın ilkbaharında İsviçre sosyaldemokratlarının sol kanadı beni İsviçre'ye çağırdı. Bunlar gerçekten çok farklı bir etkinliği olan hareketli yıllardı. Bununla birlikte Rus parti arkadaşlarım da benden yararlanıyorlardı, sosyalist parti ve sendika kongrelerinde delege oluyordum. *Bu şekilde Karl Liebknecht'in de yardımıyla Almanya'da sürgündeki sosyalist Duma üyeleri için bir eylem düzenledim*[75] 1911 yılı içinde Bologna'daki Rus parti okulundan bir çağrı geldi ve burada bir dizi konferans verdim. Sovyet Rusya'nın şimdiki eğitim-halk komiseri A. Lunaçarsky, Maxim Gorki, ünlü Rus ekonomi politikçisi ve filozofu A. Bogdanoff bu parti okulunun kurucularıydılar ve Troçki benimle hemen hemen aynı zamanda orada konferanslar verdi. O zamanlar siyasal mülteciler için bir yardım bürosunda sekreter olarak çalışan şimdiki Rus-Soyet dışişleri bakını Çiçerin de benden sık sık Rus yaşamının çeşitli kültürel sorunları konusunda açık konferanslar vermemi istiyordu,

73 çizilmiş
74 çizilmiş
75 Yazarın notu: çıkarılacak

amacı bu yolla yardım sandığının kıt mali olanaklarını düzeltmekti. Onun görevlendirmesiyle tüm Avrupa'yı dolaştım, ama sürekli kalış yerim Berlin'di. Kendimi Almaya'da rahat hissediyordum ve bilimsel çalışmaya uygun koşullarına her zaman çok değer verdim. Ama Prusya'da konuşamıyordum, tersine Prusya polisi tarafından sınırdışı edilmemem için olabildiğince susmak gerekiyordu.

Ve şimdi Dünya Savaşı patlak vermişti ve yine yaşamımın yeni bir dönemine giriyordum. *Ancak düşünsel varoluşumun bu önemli dönemi hakkında konuşmadan önce özel yaşamımla ilgili birkaç söz söylemek istiyorum. Tüm bu çeşitli, gerilimli çalışmalar ve parti görevleri arasında özel ilişkilere, aşkın acı ve sevinçlerine de zaman bulup bulamadığım sorusu ortaya çıkmaktadır. Ne yazık ki evet! Ne yazık ki diyorum, çünkü bu serüvenler çoğunlukla bir yığın kaygı, düş kırıklığı ve acıyı da beraberlerinde getiriyorlardı, çünkü bu yolla çok fazla güç boşu boşuna harcanıp gidiyordu. Ancak bir insan tarafından ruhunun en derin, en gizli köşelerine kadar anlaşılma, onun tarafından emek veren bir insan olarak saygı görme özlemi hep ağır basıyordu. Ve her seferinde bunu hızla gelen düş kırıklığı izliyordu, çünkü sevilen erkek hep öncelikle kendi benliğinin uysal yankısı biçimine sokmaya çalıştığı kadını görüyordu. Böylece her defasında beraberlik zincirini yüreğim sızlayarak ama tam bir kararlılıkla koparacağım an gelip çatıp ordu. O zaman yeniden yalnız kalıyordum. Ancak yaşamın bana yönelttiği beklentiler büyüdükçe, sorumluluk isteyen görevler arttıkça, çevremde sevgi, sıcaklık, an-*

layış bulunmasına özlem de büyüyordu. Ve bilinen aşkın düş kırıklıkları öyküsü, Yaz Gecesi Rüyası'nın Titania'sının eski öyküsü de o ölçüde kolay başlıyordu.[76]

Dünya Savaşı başladığında Almanya'daydım. Oğlum yanımdaydı. Belgelerimde pürüzler olduğu için ikimiz de tutuklandık. Ancak evim aranırken polis, Rus Sosyaldemokrat Partisi'nin beni sosyalistlerin dünya kongresinde delege olarak görevlendirdiği bir yazı buldu. Ve o zaman Alexander Meydanı'ndaki beyler birdenbire çok cana yakın oluverdiler; onlara göre, bir sosyaldemokrat çar yanlısı olamazdı *ve bu[77]un sonucu olarak da kesinlikle Almanya'ya düşman olamazdı. Haklıydılar.*[77] Gerçekten Almanya'ya düşman değildim ve hele bir Rus yurtsever hiç değildim. Savaşı vahşet, çılgınlık, cinayet olarak görüyordum ve ilk andan başlayarak - inceden inceye düşünmenin sonucundan çok içgüdüsel olarak - içimden onu onaylamadım ve *bu ana kadar da*[78] hiçbir zaman onunla uzlaşamadım. Yurtsever duyguların sarhoşluğu bana hep yabancı oldu, tersine vurgulanmış yurtseverlik anlamına gelen herşeye karşı hep tiksinti duydum. *Kendileri de Almanya'da yaşayan*[80] *Rus*[79] parti arkadaşlarımdan "yurtseverlik karşıtı" tutumum konusunda hiç anlayış görmedim. Yalnızca Karl Liebknecht, eşi Sofie Liebknecht ve diğer birkaç Alman partili yoldaş benimle aynı görüşü

---

76 **Yazarın notu:** çıkarılacak
77 çizilmiş
78 çizilmiş
79 çizilmiş
80 **Yazarın düzeltmesi:** o dönemde

savunuyorlar ve *benim gibi* [81] savaşa karşı çalışmayı bir sosyalist için görev sayıyorlardı. Garip bir rastlantı, 4 Ağustos'takı savaş bütçesi oylaması sırasında Reichstag'daydım. (Alman Millet Meclisi Ç.N.) Alman sosyalist partisinin başarısızlığı bana eşi görülmemiş bir yıkım gibi geldi. Kendimi tümüyle yalnız hissediyordum ve ancak Liebknechtlerle birlikte olduğumda avunuyordum.

Birkaç Alman parti arkadaşımın yardımıyla oğlumla birlikte 1914 sonbaharında Almanya'dan ayrılmayı başardım ve İskandinavya 'ya göç ettim. Almanya'yı bana karşı herhangi bir olumsuzluk belirtisi gördüğüm için değil, etkinlik alanı olmayan Almanya'da bir işe yarayamayacağım için terkettim. Çünkü ben savaşa karşı mücadeleyi başlatmak için yanıp tutuşuyordum. Yansız İsveç topraklarına ulaşır ulaşmaz *hemen*[82] savaşa karşı dünya emekçi sınıfının uluslararası dayanışması *için* [83] çalışmaya başladım. Emekçi kadınlara bir çağrı yasadışı yoldan Rusya'ya ve diğer ülkelere ulaştı. İsveç'de savaşa karşı yazıyor ve konuşuyordum. Çoğunlukla *dünyaca ünlü* [84] İsveçli solcu parti liderleri Zeta Höglung ve Frederic Strön tarafından düzenlenen halka açık toplantılarda

---

81 çizilmiş
82 çizilmiş
83 **Yazarın düzeltmesi**: (dünya emekçi sınıfının uluslararası dayanışması)nın yeniden canlandırılması yoluyla
84 çizilmiş

konuşuyordum. Onlarda kendi *düşünce ve*[85] duygularımın tam karşılığını buldum ve uluslararasıcılığın zaferi için ve savaş çılgınlığına karşı ortak bir çalışmada birleştik. Rus partisinin önde gelenlerinin savaşa karşı tutumlarını ancak daha sonra öğrendim. Nihayet Paris ve İsviçre ile ilgili haberler bize uluştığında, anlatılamayacak kadar büyük bir mutluluk duyduk; gerek Troçki gerekse Lenin'in partinin farklı fraksiyonlarından olmalarına karşın,[86] sosyal yurtseverliğe karşı savaşarak başkaldırdıkları kanısına vardık. Yani artık "soyutlanmış" değildim. Partide *yeni bir gruplaşmaya gidildi*[87], uluslararasıcılar ve "sosyal yurtseverler". *Paris'de de bir parti yayın organı kuruldu.*[88] Ancak yoğun çalışmanın ortasında İsveç makamlarınca tutuklandım ve Kungsholm hapisanesine gönderildim. Bu tutuklanmanın en kötü anı, Rusya'dan yasadışı yolla İsveç'e henüz gelmiş olan iyi bir dost ve partili yoldaşın, Alexander Schlapnikoff'un kimlik belgelerini saklamak üzere almış olmamdı. Polislerin gözü önünde bu belgeleri bluzumun içine sokmayı ve bir yolunu bulup ortadan kaldırmayı başardım. Daha sonra Kungsholm hapisanesinden Malmö'deki hapisaneye sürüldüm ve oradan da Danimarka'ya sınır dışı edildim. Bildiğim kadarıyla savaş karşıtı propaganda nedeniyle hapse giren ilk Avrupalı sosyalisttim. Danimarka'da *çok daha dikkatli ol-*

---

85 çizilmiş
86 **Yazarın düzeltmesi**: her ikisinin de
87 **Yazarın düzeltmesi**: yeni bir gruplaşma oldu:
88 çizilmiş

makla birlikte çalışmamı sürdürdüm. Ancak[89] Danimarka polisi peşimi bırakmıyordu. Danimarkalı sosyal demokratlar da uluslararasıcılardan yana değillerdi. 1915 Şubatında Norveç'e geçtim, burada Alexander Schlapnikoff ile birlikte Lenin ve[90] merkez komitesinin kaldığı yer olan İsviçre ile Rusya arasında bağlantı sağlıyorduk. Norveçli sosyalistlerle tam bir ilişki içindeydik. Aynı yılın 8 Martında Christiania'da (şimdiki Oslo) savaşa karşı uluslararası bir kadın işçi gösterisi düzenlemeye çalıştım, ancak savaşan ülkelerin temsilcileri gelmedi.

Bu, sosyaldemokraside kesin bir yol ayırımına gelindiği dönemdi, çünkü yurtsever eğilimli sosyalistler uluslararasıcılarla birlikte olamıyorlardı. Ve Bolşevikler sosyal yurtseverlikle en kararlı biçimde mücadele eden grup olduğu için 1915 Haziranında resmen Bolşeviklere katıldım *ve Lenin'le sürekli mektuplaşmaya başladım. (Lenin'in bana yazdığı mektuplar geçenlerde Rusya'da yayımlandı.)* [91]

Yeniden çok sayıda yazı yazmaya başlamıştım, bu kez çeşitli ülkelerin uluslararasıcılığa eğilimli basını için: İngiltere, Norveç, İsveç, Amerika, Rusya. O sıralarda benim bilinçli olarak kolaylıkla anlaşılabilir biçimde hazırladığım, sayısız baskıyla, *milyonlarca nüshayla* [92] çok yaygınlaşan ve Almanca da dahil pek çok dile çevrilen bir broşür olan "Savaşın Kime Yararı Var?" da yayımlanmıştı. Savaş devam ettiği

89 çizilmiş
90 **Yazarın düzeltmesi**: partimizin
91 çizilmiş
92 çizilmiş

sürece kadının özgürlük sorunu doğal olarak arka plana düşmek zorundaydı, çünkü savaşla mücadele etmek ve yeni bir işçi enternasyonalı oluşturmak *tek kaygım, en büyük amacımdı*[93] 1915 yılı sonbaharında Amerikan sosyalist partisi Almanya grubu benden "Zimmerwald" (uluslararasıcılık eğilimli sosyalistlerin bir birliği) doğrultusunda konferanslar vermek üzere Amerika'ya gitmemi istedi. Arkadaşlarımın bunu yapmamamı kesinlikle önermelerine karşın bu amaçla okyanusu aşmaya hemen hazırdım. Hepsi de benim için son derece kaygılanıyorlardı, çünkü yolculuk denizaltı savaşı nedeniyle çok tehlikeli bir duruma gelmişti. Ancak amaçlanan şey beni çok çekiyordu. Amerika'daki propaganda gezim beş ay sürdü; *bu dönemde Birleşik Devletler'in seksenbir kentine gittim ve Almanca, Fransızca ve Rusça konferanslar verdim*[94]. Çalışma aşırı ölçüde yorucuydu, *ama yanı derecede de verimliydi ve bu yolla Amerikan partilerindeki uluslararasıcıları güçlendirdiğim kanısına vardım. Orada, okyanusun ötesinde de çok karşı çıkışlar, ateşli tartışmalar oldu. Ama polis peşime düşmedi*[95] Gazeteler beni kimi kez Alman kayserinin casusu, kimi kez ise İtilaf devletlerinin ajanı olarak damgalıyorlardı. 1916 ilkbaharında Nor-

---

93 **Yazarın düzeltmesi**: tek ve güçlü amacımızdı

94 **Yazarın düzeltmesi**: Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik Okyanusu'na kadar tüm Birleşik Devletler'i dolaşmam ve uluslararasıcıların doğrultusunda çeşitli dillerde konferanslar vermem gerekti.

95 **Yazarın notu**: çıkarılacak

veç'e geri döndüm. Norveç'i eşsiz fiyordları ve görkemli dağlarıyla, yürekli, yetenekli, çalışkan halkıyla çok seviyorum. O zamanlar Oslo yakınlarındaki ünlü Holmenkollen'de yaşıyordum ve uluslararasıcıların güçlerinin birleştirilmesi için ve dünya savaşına karşı çalışmayı sürdürüyordum. *Lenin'in savaşın ancak devrimle, emekçilerin başkaldırısıyla yenilebileceği görüşünü paylaşıyordum. Lenin ile büyük bir görüş birliği içindeydim, ona diğer pek çok yandaşından ve arkadaşından daha yakındım.*[96] Ancak Norveç'te kalışım uzun sürmedi, çünkü hemen birkaç ay sonra Rus devriminin başlamasından kısa süre öncesine kadar kalacağım Amerika'ya ikinci bir yolculuk yapmam gerekti. *Amerika'daki durum benim için bu arada birçok partili yoldaşın ve diğerleri yanında da Troçki'nin buraya gelmiş olmaları nedeniyle değişmişti. Canla başla yeni işçi enternasyonali için çalışılıyordu; ancak Amerika'nın savaşa müdahale etmesi işimizi güçleştirdi.*[97]

Rus halkı mutlakiyete karşı ayaklanıp çarı tahttan indirdiğinde ben birkaç haftadan beri yeniden Norveç'teydim. Tüm yandaşlarımız arasında bir bayram havası egemendi. Ama ben hayale kapılmıyordum, çünkü çarlığın ortadan kaldırılmasının yalnızca daha büyük olayların ve zorlu toplumsal savaşımların başlangıcı olacağını biliyordum *ve*

96 **Yazarın notu**: çıkarılacak
97 **Yazarın notu**: çıkarılacak

böylece 1917 Martında *hemen* Rusya'ya *döndüm.*[98]
Ben özgürlüğüne kavuşmuş yurda dönen[99] ilk siyasal mültecilerden biriydim. Geçmem gereken İsveç-Finlandiya sınırında, kuzeydeki küçük sınır kasabası Torneo'da henüz kış ortasıydı. Sınırı belirleyen nehirden bir kızakla geçtim. Rus topraklarında bir asker duruyordu. Göğsünde parlak kırmızı bir şerit uçuşuyordu. "Kimliğiniz, yurttaş!" "Kimliğim yok, siyasal mülteciyim." "İsminiz?" İsmimi söyledim. Genç bir subay çağrıldı. Onun da göğsünde parlak kırmızı bir şerit vardı. Gülümsüyordu. Evet, ismim işçi ve asker meclisinin emriyle yurda serbestçe sokulacak siyasal mülteciler listesinde bulunuyordu. Genç subay kızaktan inmeme yardım etti ve adeta saygıyla elime öptü. Şimdi özgürlüğüne kavuşmuş Rusya'nın cumhuriyetçi topraklarında duruyordum! Bu olası mıydı? Bu *tüm*[100] yaşamımın en mutlu anlarından biriydi. Dört ay sonra, Kerensky hükümetinin (geçici hükümet) emriyle aynı cana yakın genç subay beni tehlikeli bir Bolşevik olarak aynı sınır istasyonu Torneo'da tutuklayacaktı.....
Bu da yaşamın cilvesidir.

---

98 **Yazarın düzeltmesi:** Yeni cumhuriyet tarafından siyasal af ilan edilir edilmez (1917 Mart'ında) hemen (Rusya'ya) döndüm.
99 **Yazarın düzeltmesi:** dönme şansına sahip
100 çizilmiş

DEVRİM YILLARI

Sonraki olayların yoğunluğu öylesine fazlaydı ki bugün, neyi anlatmam ve neyi vurgulamam gerektiğini, neleri gerçekleştirdiğimi neler isteyip neler elde ettiğimi gerçekten bilemiyorum. Ancak o sıralarda bireysel irade söz konusu muydu ki? Bizlerin istek ve eylemlerimizi belirleyen yalnızca devrimin gücü sınırsız kasırgası, etkin, uyanmış kitlenin emri değil miydi? Genelin isteğine uymamış olan bir insan gerçekten var mıydı? Yalnızca ya devrimden yana ya da devrime karşı, ya savaşın bitirilmesinden yana ya da bitirilmesine karşı etkinlik gösteren, Sovyetlerin egemenliğinden yana ya da buna karşı olan, ikiye ayrılmış bir amaca bağlı insan kitleleri vardı. Geriye bakıldığında yalnızca bir kitle hareketi, savaşım ve eylem gözlenir. Aslında gerçek bir kahraman ya da önder yoktu. Duruma egemen olan ve kararlılığı ülke ve insanlık tarihine demir kalemle kazınan halktı, asker üniformasıyla ya da sivil, çalışan halk. 1917 yılındaki devrimci taşkın yaz, kaygı verici, kritik bir yazdı. Toplumsal fırtına ülkede patlamıştı bir kez, köylüler "soylu yuvaları"nı ateşe veriyorlardı ve büyük kentlerde cumhuriyetçi - burjuva Rusya'nın temsilcileriyle Bolşeviklerin sosyalist eğilimleri arasındaki savaş ortalığı kasıp kavuruyordu...

Daha önce belirttiğim gibi Bolşeviktim ve hemen daha ilk günden başlayarak beni bekleyen koskocaman bir iş yığınıyla karşılaştım. Sovyet işçi şuralarının egemenliği için yeniden savaşa karşı, liberal burjuvaziyle birleşmeye karşı tavır almak gere-

kiyordu. Bunun doğal sonucu, burjuva gazetelerinin beni "çılgın Bolşevik" olarak damgalamalarıydı. *Ancak bu beni kesinlikle rahatsız etmiyordu. Çalışma alanım genişti ve yandaşlarımın, fabrika işçisi ve asker karılarının sayıları binleri aşıyordu*[101]. Bu dönemde halk tarafından çok tutuluyordum, *özellikle*[102] konuşmacı olarak[103]; aynı zamanda da benden nefret ediliyordu ve burjuva basınının aşırı saldırısına uğruyordum. *Ancak* bana yönelik saldırı ve karalamaları okumaya zaman bulamayacak kadar sürekli çalışmayla dolu *olmam bir şanstı*[104]. Rus cephesini zayıflatmak için Alman kayseri tarafından tutulmuş olması gereken bana karşı nefret[105] akıl almaz boyutlara ulaşmıştı.

Zamanın en önemli sorunlarından biri, günlük yaşam için gerekli olan maddelerin pahalılığı ve giderek daha az bulunmasıydı. Bu durumda yoksul tabakaların kadınlarının işi anlatılmayacak ölçüde güçtü. *Bu durum parti içinde "kadınlarla çalışmak " için ortam hazırladı, öyle ki kısa sürede gerçekten yararlı işler görebilecek duruma geldik*[106]. Daha 1917 Mayısında "Kadın İşçiler" isimli haftalık bir gazete yayımlanmaya başladı. *Ben pahalılığa ve savaşa karşı kadınlara*

---

101 **Yazarın notu:** çıkarılacak

102 çizilmiş

103 **Yazarın düzeltmesi:** İşçiler, askerler, kadın işçiler ve asker karıları arasında

104 **Yazarın düzeltmesi:** Oysa ben (bana yönelik.... çalışmayla) doluydum

105 **Yazarın düzeltmesi:** Sovyetten yana olmayan taba kalar arasında

106 **Yazarın düzeltmesi:** Bu partimizin kadın işçilerle ve kadın işçiler için aydınlatma ve siyasal çalışmalara başlamasına neden oldu.

bir çağrı yazdım [107]. Rusya'da geçici hükümetin yönetimi sırasında gerçekleşen,[108] binlerce kişinin katıldığı ilk miting bizler, Bolşevikler tarafından örgütlenmişti. Kerensky ve bakanları bana,ordudaki "karışıklık ruhunun kışkırtıcısı"na karşı duydukları nefreti gizlemiyorlardı. Özellikle "Pravda"daki Alman tutsakları savunduğum bir makalem, yurtsever görüşlü çevrelerde *adeta bir öfke fırtınası* [109] *yarattı. Lenin Nisan'da Sovyet'teki üniü program konuşmasını yaptığında partili yoldaşları arasında onu destekleyerek söz alan tek kişi bendim. Hele bu durum bana karşı ne büyük bir nefret uyandırdı!*.[110] Çoğu zaman insanlar beni tanımadan tramvaydan atlamak zorunda kalıyordum, çünkü günün konusu haline gelmiştim ve sıklıkla hakkımda en inanılmaz sövgü ve yalanlara tanık oluyordum. *Burada o sıralarda bana karşı ne kadar çok çalışıldığını gösterebilecek küçük bir örnek vermek istiyorum. Daha o zaman bana düşman gazeteler "Kollontay'ın tuvaletleri" konusunda yazılar yazıyorlardı, bu da özellikle o dönemde çok komik oluyordu, çünkü bavulum Rusya'ya dönüş yolunda kaybolmuştu ve sürekli aynı eski elbiseyi giyiyordum. Hatta dizlerinde Lenin'i ve beni alaya alan bir sokak şarkısı bile vardı* [111]. Öfkeli halk tarafından tehdit edilmem ve ancak arkadaşlarımın ve partili yoldaşların yürekli sa-

---

107 çizilmiş

108 **Yazarın düzeltmesi**: uluslararası dayanışma parolasıyla ve savaşa karşı

109 **Yazarın düzeltmesi**: öfke

110 **Yazarın notu**: çıkarılacak

111 **Yazarın notu**: çıkarılacak

vunmasıyla en kötüsünden korunmam olağanüstü birşey değildi. Her ne olursa olsun, ben çevremdeki nefreti *pek hissetmiyordum* [112] ve üstelik öylesine çok sayıda ateşli dost vardı ki : *bana tümüyle bağlı* [113] işçiler, denizciler, askerler. Ve *yandaşlarımızın* [114] sayısı günden güne artıyordu. Daha Nisanda Sovyet yürütme kurulunun üyesi oldum; benim ilk ve uzun süre için tek kadın üyesi olduğum bu kurul aslında zamanın en önemli siyasal organıydı.1917 mayısında kadın çamaşırhane işçilerinin grevine etkin olarak katıldım, istekleri şuydu:Tüm çamaşıhaneler "belediyeye bağlanmalıydı". Mücadele altı hafta sürdü. Ancak kadın işçilerin asıl istekleri Kerensky hükümeti tarafından gerçekleştirilmedi.

Haziran sonunda partim tarafından Stockholm'daki uluslararası bir konferansa delege olarak gönderildim, ancak konferans Petrograd'daki geçici hükümete karşı Temmuz ayaklanması ve[115] hükümetin en sert yöntemlerle Bolşeviklerle mücadele ettiği haberlerinin bize ulaşmasıyla yarıda kesildi. Önde gelen partili yoldaşlarımızdan çoğu tutuklanmıştı, diğerleri, bu arada Lenin de kaçmayı ve gizlenmeyi başarmıştı. Bolşevikler vatan hainliği nedeniyle dava edildi ve

---

112 **Yazarın düzeltmesi** (çevremdeki nefret beni) kaygılandırmıyordu

113 çizilmiş

114 **Yazarın düzeltmesi**: Bolşeviklerin

115 **Yazarın düzeltmesi**: geçici (Kerensky)

Alman kayserinin casusları olmakla suçlandı. Aklanma bastırılmıştı ve koalisyon hükümeti Bolşevik sempatizanı herkesin peşine düştü. Dostlarımın ve *partili yoldaşlarımın*[116] çok tehlikeli bulmalarına karşın hemen Rusya'ya dönmeye karar verdim.Onlar İsveç'de olayların gelişimini izlememi istiyorlardı. Tüm bu öğütler ne kadar iyi niyetli olursa olsun *ve sonradan da bana ne kadar doğru görünürse görünsün*[117], yine de onlara uyamazdım. Geri dönmem gerekiyordu, ülküdeşlerimden pek çoğu hapis yatarken geçici hükümetin izlemesinden tümüyle kurtulmuş olma ayrıcalığından yararlanmak, bana korkaklık gibi geliyordu. *Sonradan belki de İsveç 'den davamıza daha yararlı olabileceğimin bilincine vardım, ancak o sırada içinde bulunduğum anın baskısı altındaydım*[118]. Sınırda Torneo'da Kerensky hükümetinin emriyle tutuklandım ve bana casus olarak son derece kötü davranıldı... Ancak tutuklanmam oldukça gösterişli biçimde gerçekleşti: Pasaportlara bakılırken komutanlığa gelmem rica edildi. Bunun ne anlama geldiğini anlamıştım. Büyük bir salonda yanyana sıkışmış bir miktar asker duruyordu, aralarında birkaç subay da vardı ve bunlardan biri beni dört ay önce öylesine *hoş*[119] karşılamış olan sevimli genç adamdı. Salonda *gerçek*[120] bir sessizlik egemendi Birinci subay Prens B.'nin yüzünden

---

116 çizilmiş
117 çizilmiş
119 **Yazarın düzeltmesi**: dostça
120 **Yazarın düzeltmesi**: garip

aşırı sinirlilik okunuyordu. Olacakları sakince bekliyordum." Tutuklandınız", diye açıkladı Prens B. "Öyle mi ? Karşı devrim yendi mi ? Yeniden monarşi mi geldi ? " "Hayır"dı kabaca verilen yanıt. "Siz geçici hükümetin emriyle tutuklandınız." "Bunu bekliyordum. Lütfen valizimi içeri aldırtın, kaybolmasını istemiyorum." "Elbette. Teğmen, valizi." Subayların nasıl rahat bir soluk aldıklarını ve askerlerin hoşnutsuzluk dolu bir yüzle salonu terkettiklerini gördüm. Sonradan, tutuklanmama, tutuklanmam sırasında hazır bulunmakta direnen askerlerce karşı çıkıldığını öğrendim. Subaylarsa örneğin bir konuşmayla askerlere sesleneceğimden korkmuşlardı. "O zaman işimiz bitikti", diyordu bana onlardan biri sonradan.

Diğer Bolşevikler gibi ben de bir Petrograd hapishanesinde tümüyle soyutlanmış olarak soruşturmanın sonucunu beklemek zorundaydım. Ancak hütümetin Bolşeviklere akıl almaz biçimde davrandığı ölçüde *onların* [121] etkisi artıyordu. Beyaz general Kornilow'un Petrograd'a yürümesi devrimin radikal ögelerini güçlendirdi. Halk Bolşeviklerin serbest bırakılmasını istedi. Ama Kerensky beni serbest bırakmak istemiyordu ve ancak Sovyet'in emriyle kefaletle hapisten çıkarıldım. Fakat hemen ertesi gün Kerensky'nin emriyle evde gözaltına alındım. Ancak sonucu belirleyecek savaştan, 1917 yılındaki Ekim Devrimi'nden bir ay önce tam hareket özgürlüğüm geri verildi. Yine işler yığılmıştı. Şimdi planlı bir kadın işçi hareketinin temelinin oluşturulması gerekiyordu. İlk

121 **Yazarın düzeltmesi**: Bolşevizmin

kadın işçi konferansı toplanacaktı. Bu konferans toplandı ve geçici hükümetin devrildiği ve Sovyet Cumhuriyeti'nin ilan edildiği zamana rastladı.

O sırada en yüksek parti mercii olan merkez komitenin üyesiydim *ve silahlı ayaklanma politikasından yana oy kullandım.* [122] Aynı zamanda önemli kongre ve devlet kuruluşlarındaki çeşitli parti temsilciliklerinin de üyesiydim (parlamento başkanlığı, demokratik kongre vb.). Sonra büyük Ekim Devrimi günleri geldi. Tarihsel Smolny günleri . Uykusuz geceler, sürekli oturumlar. Ve sonunda o dokunaklı bildiri: "Sovyetler yönetime geçmiştir." "Sovyetler dünya halklarını savaşı bitirmeye çağırmaktadırlar." "Toprak kamulaştırılmıştır ve köylüye dağıtılacaktır."

Sovyet hükümeti kuruldu. Ben sosyal yardım halk komiserliğine (bakanlık) atandım. Bakanlar kurulundaki tek kadındım *ve* hükümet üyeliğine seçilen *tarihteki ilk kadındım* [123] . İşçi hükümetinin ilk ayları, *o parlak düşlerden,* [124] planlar, [125] yaşamı düzeltmek, dünyayı yeniden örgütlemek için güçlü bir kararlılıktan yana zengin, devrimin gerçek romantizm ayları olan aylar anımsandığında, insan gerçekten kendi dışında diğer herşey hakkında yazmak istiyor. Sosyal Yardım Bakanlığı görevinde 1917 Ekiminden 1918 Martına [126] kadar kaldım. Bakanlığın eski memurları tarafından oldukça dirençle karşılandım. Çoğu bizi açıkça baltalıyor ve işe hiç gelmiyordu. Ama özellikle bu ba-

---

122 **Yazarın düzeltmesi**: çizilmiş

123 **Yazarın düzeltmesi**: Bildiğim kadarıyla tarihte ilk kez bir kadın (hükümet üyeliğine) seçiliyordu.

124 **Yazarın düzeltmesi**: büyük amaçlardan ve

125 **Yazarın düzeltmesi**: planlardan

126 çizilmiş

kanlık çalışmalarını aksatmazdı, çünkü kendi içinde aşırı karmaşıktı, savaş sakatlarına, yani yüzbinlerce sakat asker ve subaya tüm yardımı, genel olarak emeklilik işlerini, terk edilmiş çocuklar için yurtları, huzurevlerini, yetimhaneleri, yoksullar için hastahaneleri, protez atölyelerini, oyun kağıdı fabrikalarının yönetimini (iskambil kağıtlarının yapımı devlet tekelindeydi), *eğitim işlerini* [127], doğumevlerini [128] kapsıyordu. Ayrıca bazı kız yetiştirme yurtları da bu bakanlığa bağlıydı. Bu görevlerin devlet yönetiminde henüz acemi olan küçük bir grup insanı ne kadar zorladığı kolayca anlaşılabilir. Bu güçlükleri açıkça görerek hemen içinde işçiler ve bakanlığın küçük memurlarının yanı sıra doktor, hukukçu, pedagog gibi uzmanların da bulunduğu bir yardımcı kurul *oluşturdum.*[129] Küçük memurlar yalnızca bakanlığın işlerini yürütmenin ötesinde reform ve düzeltmelerin yapılmasının da söz konusu olduğu bu ağır görevin yükünü ne büyük bir özveri ruhu ve enerjiyle taşıdılar. Eski rejimin baltalayan memurlarının yerini yeni, genç elemanlar aldı. Eskiden aşırı tutucu olan bakanlığın odalarında yeni bir canlılık dolanıyordu. Güçlükleri yenme günleri! Ve geceleri Lenin'in başkanlığında halk komiserleri kurulunun (bakanlar kurulunun) toplantıları. Küçük, gösterişsiz bir oda ve yalnızca, Rusya'nın yaşamını en derin noktalarına kadar değiştiren kararlan yazan bir sekreter. Halk ko-

127 **Yazarın düzeltmesi**: cüzzamlı kolonilerini
128 **Yazarın düzeltmesi**: vb.
129 **Yazarın düzeltmesi**: oluşturduk

miseri olarak *ilk işim*[130, 131], bir küçük çiftçiye atına el konulması nedeniyle bir ödül ödemekti. Aslında bu bakanlığımın görevlerinden değildi. Ancak adam atı için tazminat almakta kararlıydı; ülkenin içerlerindeki bir köyden başkente gelmiş ve sabırla bakanlığın tüm kapılarını çalmıştı. Boşuna! O sırada Bolşevik devrimi patlak vermişti. Adam Bolşeviklerin köylü ve işçilere sahip çıktığını duymuştu. Bu durumda Smolny'e Lenin'e gidilir, tazminatı o ödeyecektir. Küçük çiftçi ile Lenin arasındaki görüşmenin nasıl geçtiğini bilmiyorum; ancak sonuç olarak adam Lenin'in not defterinden küçük bir pusulayla bana geldi. Notta benden, sosyal yardım halk komiserliği o sırada parasal olanaklar açısından en iyi durumdaki komiserlik olduğu için bu işi yoluna koymam isteniyordu. Ve küçük çiftçi tazminatını aldı. *Halk komiseri olarak başlıca işlerim şunlardı* : [132] bir karamameyle savaş sakatlarının durumunu düzeltmek, bakanlığa bağlı kız okullarından din dersini kaldırmak (bu devlet ve kilisenin tümüyle ayrılmasından daha önceydi) ve papazları sivil görevlere aktarmak, kız okullarında öğrencilerin kendilerini yönetme hakkını yerleştirmek, eski yetimhaneleri devlet yetiştirme yurtları biçiminde yeniden örgütlemek (*ebeveyni olmayan çocuklarla*

130 Yazarın düzeltmesi : ilk günüm

131 Yazarın düzeltmesi : şöyle başladı : (bir küçük .. ödül) ödedim.

132 **Yazarın düzeltmesi**: Halk komiserliğimizin (Sosyal Yardım Bakanlığının) Ekim devriminden sonraki ilk aylarda yaptığı en önemli reformlar şunlardı: ·

hâlâ annesi ve babası olanlar arasında hiçbir ayırım yapılmayacaktı),[133] yoksullar ve sokak çocukları için ilk barındırma yurtlarını kurmak, ülke çapında parasız sanatoryum sistemini *düzeltecek,*[135] özel, *yalnızca*[134] doktorlardan oluşan bir komite toplamak. Ancak bana göre halk komiserliğimizin yaptığı en önemli iş, bir anne ve süt çocuğunu koruma merkezinin yasal olarak kuruluşuydu. Bununla ilgili yasa tasarısı tarafımdan Ocak 1918'de imzalandı. Bunu, annenin devletçe daha kapsamlı biçimde korunmasına temel oluşturmak amacıyla tüm doğumevlerini ücretsiz ana-çocuk bakımevlerine *dönüştürdüğüm*[136,137] ikinci bir kararname izledi. Dr. Korolef bu çalışmalarda bana pek çok yardımcı oldu. Ayrıca anneler için kursların düzenleneceği ve *diğer bazı şeylerin yanı sıra da*[138] örnek kreşlerin açılacağı[139], sergileriyle örnek bir yurt, bir "Anneleri Koruma Sarayı" planlıyorduk. Eskiden soylu kızlarının yetiştirildiği ve hâlâ bir kontes tarafından yönetilen bir kız yatılı okulunun binasında düzenlemeleri henüz yapıyorduk ki bir yangın daha yeni başlanmış çalışmamızı alıp götürdü! Yangın kasten mi çıkarılmıştı?... Gece yataktan kaldırıldım. Hemen yangın yerine koştum; güzelim sergi salonu

---

133 çizilmiş
134 çizilmiş
135 **Yazarın düzeltmesi**: yeniden gözden geçirecek
136 çizilmiş
137 **Yazarın düzeltmesi**: (tüm doğumevlerinin.....) dönüştüğü
138 çizilmiş
139 **Yazarın düzeltmesi**: vb.

yok olmuştu, diğer tüm bölümler de haraptı. Yalnızca giriş kapısının üzerinde kocaman "Anneleri Koruma Sarayı" tabelası hâlâ asılı duruyordu...

Annelerin ve süt çocuklarının korunmasını devletleştirme çabalarım, bana karşı yeni aptalca saldırılara neden oldu. "Kadınların ulusallaştırılması", *benim 12 yaşındaki küçücük kızlara anne olmayı emreden tasarılarım vb. üzerine* türlü çeşit uydurma öyküler *anlatılıyordu.*[140] *Kendi başıma (sonradan bakanlar kurulu bu nedenle beni kınadı)*[141] ünlü Alexander Newsky manastırını savaş sakatları için bir yurda dönüştürdüğümde[141a] ise aşın dinci eski rejim yanlıları büyük bir öfkeye kapıldılar. Rahipler karşı koydular, hatta iş silahlı çatışmaya vardı. Basın yeniden *bana* [142] karşı büyük bir yaygara kopardı. Kilise *eylemime karşı* [143] sokak gösterileri düzenledi ve kilise tarafından "aforoz" edildim...

Sayısız tehdit mektubu aldım, ama hiçbir zaman askeri koruma istemedim; hep yalnız, silahsız ve herhangi bir koruyucu olmaksızın dolaştım ve gerçekten de herhangi bir tehlike olabileceğini hiç düşünmedim. Uğraşmam gereken öylesine çok başka şey vardı ki. [144] 1918 subatında *çeşitli ekonomi politik ve politik*

140 **Yazarın düzeltmesi**: Rusya'da ("kadınların ulsal laştırılması") üzerine, 12 yaşındaki kızları anne olmakla "görevlendiren" yasalar ve buna benzer şeyler üzerine (türlü çeşit uydurma öyküler) yazıldı.
141 **Yazarın düzeltmesi**: Kendi başımıza
141a **Yazarın düzeltmesi**: dönüştürdüğümüzde
142 **Yazarın düzeltmesi**: girişimimize
143 çizilmiş
144 **Yazarın notu**: çıkarılacak

sorunları çözümlemek amacıyla [145] ilk Sovyet devlet delegasyonu İsveç'e gönderildi. Halk komiseri olarak delegasyonun başında ben vardım. Ancak gemimiz kazaya uğradı; biz, Finlandiya'ya ait olan Aland adalarına çıkarak kurtulduk. O sıralar Beyaz ve Kızıl Finler arasındaki savaşın tam en kritik anıydı ve Alman ordusu da Finlandiya'ya karşı silahlanıyordu. Gemi kazasını geçirdiğimiz günün akşamı kurtulmuş olmanın mutluluğu içinde Marieham kentinin lokantasında birlikte akşam yemeği yerken birleşik beyaz birlikler Aland adalarını işgal ettiler. Olağanüstü azim ve hile sayesinde kaçıp kurtulmayı başardık; ancak kurulumuzdan bir kişi, genç [146] bir Finlandiyalı yakalandı ve kurşuna dizildi. Başkenti en kısa sürede Moskova'ya taşıma hazırlıkları içindeki Petrograd'a geri döndük. Alman birlikleri kentin kapılarına dayanmışlardı bile.

Şimdi yaşamımın burada kaleme alamayacağım *karanlık bir çağı* [147] başlıyordu; henüz olayların ruhumdaki izleri çok taze. *Ancak bu konuda da hesap vereceğim gün gelecektir.* [148]

Partide görüş ayrılıkları vardı. *Uygulanan politikayla ilke uyuşmazlığı nedeniyle* [149] halk komiserliği görevimden ayrıldım. *Giderek diğer tüm görevlerimden de uzaklaştırıldım. Yeniden konferanslar veriyor ve "yeni kadın"* ve *"yeni ahlak" konusun-*

145 çizilmiş
146 **Yazarın düzeltmesi**: "kızıl" (tırnak içinde)
147 **Yazarın düzeltmesi**: bir dönemi
148 çizilmiş
149 çizimiş

daki düşüncelerimi savunuyordum[150]. Devrim var gücüyle ilerliyordu. Savaş gittikçe daha amansız ve kanlı oluyordu, *olanlardan çoğu benim dünya görüşüme uymuyordu.* [151] Ancak ortada [152] henüz tamamlanmamış bir görev, kadının özgürlüğüne kavuşması, vardı. Yasal olarak kadınlar tüm haklara kavuşmuşlardı, ama uygulamada hâlâ eski boyunduruğun altında yaşıyorlardı. Birçok kadın savaş ve diğer nedenlerden yaşamda yalnız kaldığı için, aile yaşamında eşit haklara sahip olmaksızın, ev yönetiminin binbir ayrıntısının boyunduruğunda, maddi sorunlar da dahil anneliğin tüm yükünü taşıyarak yaşıyordu.

1918 sonbaharında tüm gücümü çalışan kadınlann bütün alanlarda özgürlüklerine kavuşabilmeleri için sistemli normları belirleme işine verdiğimde,[154] şimdi ölmüş olan Sovyet'in ilk başkanı Sverdlov'*dan çok büyük destek gördüm*[153]. Böylece 1918 kasımında Rusya'nın ilk kadın işçi ve köylü kongresi toplanabildi; kongreye 1147 delege katıldı. Bu yolla emekçi sınıfı ve köylü kadınlarının *özgürlüklerine kavuşmaları* [155] için tüm ülkede yapılacak sistemli çalışmanın temeli atılmış oldu. Yine bir yığın iş beni

---

150 **Yazarın notu:** çıkarılacak
151 çizilmiş
152 **Yazarın düzeltmesi:** bir de
153 **Yazarın düzeltmesi:** Swerdlov'du.
154 **Yazarın düzeltmesi:** çalışan kadınların siyasal açıdan eğitilmesi görevini ciddi bir parti amacı olarak gören ve çalışmamızda bize yadım eden
155 **Yazarın düzeltmesi:** kölelikten kurtulmaları

bekliyordu. Kadınları[156] aşevlerine çekmek, onları çocuk yuvaları ve kreşler için, eğitim işleri, ev reformu ve diğer başka şeyler için eğitmek gerekiyordu. Tüm bu çalışmaların başlıca amacı, ekonomi politikte emek birimi ve siyasal alanda yurttaş olarak kadının hak eşitliğinin gerçekten yürürlüğe girmesini sağlamaktı ve bu da şu özel koşul altında gerçekleşecekti: annelik toplamsal bir işlev olarak değerlendirilecek ve bu nedenle de devletin koruması ve bakımı altında olacaktı.

Sonra Dr. Lebedewo yönetimindeki annelik yardımıyla ilgili devlet kurumları da en parlak dönemlerine ulaştılar. Aynı zamanda tüm ülkede kadınların özgürlüklerine kavuşmalarını ve Sovyet çalışmalarına katılmalarını sağlamak için merkezler oluşturuldu.

1919 yılındaki iç savaş beraberinde benim için yine yeni görevler getirdi. Beyaz birlikler Rusya'nın güneyinden kuzeye doğru yürüşüşe geçtiklerinde, Ukrayna ve Kırım'a gönderildim; burada önceleri ordudaki aydınlatma bölümünde başkan olarak görev yaptım. Sonra, *Sovyet hükümetinin taşınmasına kadar*[157], Ukaryna hükümetinde aydınlatma işleri ve propaganda halk komiserliğine atandım. *400 komünist kadını özel bir trenle Kiew çevresindeki tehlikeli bölgeden göndermeyi başardım.Ukraya'da da komünist kadın emekçi hareketi için elimden geleni yaptım*[158].

Ciddi bir hastalık beni aylarca yoğun

156 **Yazarın düzeltmesi**: yeni devlet düzeninden yana kazanmak, onları siyasal açıdan eğitmek, onları

157 çizilmiş

158 Yazarın notu: çıkarılacak

çalışmalardan kopardı. Yeniden çalışabilir duruma gelir gelmez - o sıralarda Moskova'daydım - kadınlar merkezinin yönetimini üstlendim ve yine yoğun bir etkinlik dönemi başladı. Komünist bir kadın *gazetesi*[159] kuruldu, kadın işçi konferansları ve kongreler düzenlendi. Doğulu kadınlarla (Müslümanlar) çalışmanın temelleri atıldı. Komünist kadınların iki uluslararası konferansı Moskova'da yapıldı. Kürtajın serbest bırakılması konusundaki yasa yürürlüğe girdi ve merkezimiz tarafından kadınlar yararına bir dizi önerge verildi ve bunlar yasalaştı. *O zamanlar ne çok yazmam ve bundan daha da çok konuşmam gerekiyordu*[160]...Etkinliğimiz Lenin'den tam destek görüyordu ve önemli askeri görevler nedeniyle işi başından aşkın Troçki istekle konferanslarımıza katılıyordu. İçlerinden ikisi[161] şimdi hayatta olmayan, enerjik, yetenekli kadınlar tüm çalışma güçlerini merkeze adamışlardı.

Sekizinci Sovyet kongresinde Sovyet yürütme kurulu üyesi olarak (*şimdi burada artık birçok kadın vardı*[162]) bir önerge verdim; önergenin içeriği şuydu: Sovyetler tüm alanlarda kadının eşit haklara sahip bir kişi olarak görülmesine ve buna uygun olarak ona devlet ve komün çalışmalarında görev verilmesine katkıda bulunmalıdırlar. Bu önergeyi vermeyi ve kabul ettirmeyi başarmam[163] pek de kolay olmadı. Bu büyük, kalıcı bir zaferdi.

---

159 **Yazarın düzeltmesi** çıkarılacak
160 çizilmiş
161 **Yazarın düzeltmesi**: Inessa Armand ve Samojlowa,
162 çizilmiş
163 **Yazarın düzeltmesi**: başarmamız

Yeni ahlak konusundaki savımı yayınladığımda yoğun bir tartışma başladı, *çünkü Sovyet evlilik yasamız aslında benzer yasalardan daha ilerici değildir, gerçi kiliseden ayrılmıştı, ama bu diğer ilerici demokratik ülkelerde de böyleydi. Evlilik, medeni nikah ve* [164, 165] evlilikdışı çocuk yasal olarak meşru çocukla eşit *tutulmasına* [166] karşın, bu alanda uygulamada henüz pek çok ikiyüzlülük ve haksızlık vardı. Bolşeviklerin propagandasını yaptıkları "ahlaksızlık"dan söz ederken bir de evlilik yasalarımız ayrıntılı biçimde incelenmelidir, o zaman boşanma sorununda Kuzey Amerika düzeyinde olduğumuz ve evlilikdışı çocuk sorununda ise Norveç kadar *bile olamadığımız* [167] anlaşılacaktır.

Bu sorunda partinin en radikal kanadını oluşturuyordum. Savlarım, *cinsel ve ahlaki* [168, 169] görüşlerimle *birçok partili erkek ve kadın yoldaşça*[170] sert biçimde mücadele ediliyordu, *buna bir de parti içindeki siyasal düşünlarla ilgili diğer görüş ayrılıkları eklenmişti* [171]. Üstelik kişisel ve ailemle ilgili sorunlar da vardı ve böylece 1922 yılında aylar verimli hiçbir çalışma olmaksızın geçip gitti. Sonra, 1922 sonba-

---

164 çizilmiş
165 **Yazarın düzeltmesi**: Sovyet Rusya'da
166 **Yazarın düzeltmesi**: olmasına
167 **Yazarın düzeltilmesi**: ancak (Norveç) düzeyinde olduğumuz
168 çizilmiş
169 **Yazarın düzeltmesi**: cinsel ahlak konusundaki
170 çizilmiş
171 çizilmiş

harında Norveç'deki Rus Sovyet elçiliğine elçilik danışmanı olarak resmen atandım. Aslında ben bu atamanın salt biçimsel olduğunu, yani Norveç'de kendimi edebi etkinliklerime adayacak zamanı bulabileceğimi sanıyordum. Ancak herşey çok farklı oldu. Norveç'de göreve başladığım gün aslında yaşamımın, tüm gücümü son kertesine kadar harcayacağım, tümüyle yeni bir çalışma aşamasına da girmiş oldum. Bu nedenle diplomatik görevim sırasında yalnızca *tek bir makale, çok büyük bir gürültü koparan "Kanatlanmış Eros"u yazabildim. Buna üç küçük öykü, Berlin'de Malik Yayınevince yayımlanmış olan "Sevgi Yolları" eklendi.*[172] "Yeni Ahlak ve Emekçi Sınıfı" ve sosyoekonomik bir araştırma olan "Ekonomi Politiğin Gelişimi Sırasında Kadının Durumu"nu daha Rusya'dayken yazmıştım.

172 **Yazarın düzeltmesi**: birkaç şey yazabildim: üç küçük öykü, " Sevgi Yolları", öykü yazmadaki ilk denemelerim, toplumbilimsel bir makale olan " Kanatlanmış Eros" ve diğer önemsiz makaleler.

DİPLOMATİK GÖREV YILLARI

1922 ekiminde Norveç'de göreve başladım ve hemen ardından, 1923 Ocağında elçi izne çıktı; bu durumda Sovyet Cumhuriyeti'nin işlerini onun adına resmen benim yürütmem gerekiyordu. Ancak kısa süre sonra onun yerine ülkemin Norveç elçiliğine atandım. Bu atama doğal olarak büyük sansasyon yarattı, çünkü bir kadının resmen "elçi" olarak görev yapması tarihte ilk kez görülüyordu. Tutucu basın ve özellikle Rus "beyaz" basını ayağa kalkmıştı ve beni gerçek bir ahlaksızlık simgesi ve kana susamış bir umacı gibi göstermeye çalışıyorlardı.Özellikle *evlilik ve sevgi konusundaki "korkunç düşünceler"*im hakkında çok fazla şey *yazılıyordu.* Ancak burada şunu da belirtmeliyim ki, *beni yeni görevimde böylesine olumsuz karşılayan yalnızca tutucu basın olmuştur.* [173] Norveç'deki üç [174] *görev*[175] yılım boyunca kurmuş olduğum tüm resmi ilişkilerde, hiçbir zaman en küçük bir olumsuzluk ya da kadının yeteneklerine güvensizlik izine rastlamadım. Kuşkusuz bunda Norveç halkının sağlıklı, demokratik bilincinin büyük payı vardı. Yine Norveç'de resmi *Rus*[176,177] elçisi olarak, "zayıf cins"den olmam nedeniyle işimin

173 **Yazarın düzeltmesi:** (Ancak burada şunu da belirtmeliyim ki), Norveç'deki
174 **Yazarın düzeltmesi:** üçbuçuk
175 **Yazarın düzeltmesi:** diplomatik görev
176 çizilmiş
177 **Yazarın düzeltmesi:** Sovyet Cumhuriyeti

hiçbir zaman ve hiçbir biçimde güçleştirilmediğini de doğrulamalıyım. Elçilik görevimle bağlantılı olarak Rusya'nın Norveç'deki resmi ticaret temsilciliğinin yönetim sorumluluğunu da üstlenmem gerekiyordu. Elbette ki kendilerine özgü nitelikleriyle her iki etkinlik de benim için yeniydi. *Yine de* Sovyet Rusya'nın[178] hukuksal açıdan tanınmasını gerçekleştirme*yi* ve iki ülke arasındaki savaş ve devrim nedeniyle kesilmiş olan ticaret ilişkilerini yeniden kurma*yı görev edinmiştim*[179]. Hızla ve büyük umutlarla çalışmaya başladım. 1923 yılının o *eşsiz*[180] yazı ve önemli olaylarla dolu kışı! Yeniden kurulmuş olan ticari ilişkiler hızla gelişiyordu: Rus buğdayı ve Norveç ringa ve diğer balıkları, Rus ağaç ürünleri ve Norveç kağıdı ve sellülozu. 15 Şubat 1924'de Norveç S.S.C.'nin B.sini hukuksal açıdan *gerçekten*[181] tanıdı. Ben "işgüderlik"e atandım ve resmen kordiplomatiğe tanıtıldım. Ve bundan sonra iki ülke arasında imzalanacak olan ticaret anlaşmasının görüşmeleri başladı. Yaşamım yorucu çalışmalar kadar çok ilginç deneyimlerle de dopdoluydu. Ticaretin daha da geliştirilmesi ve denizcilik alanlarında da *çözmem*[182] gereken ciddi

---

178 **Yazarın düzeltmesi**: (Satırbaşı) Sovyet Rusya'nın..... 179 **Yazarın düzeltmesi**: (Sovyet Rusya'nın ... tanınmasını) gerçekleştirme (ve .....yeniden) kurma görevi var gücümle çalışmamı gerektiriyordu
180 **Yazarın düzeltmesi**: işe boğulmuş
181 **Yazarın düzeltmesi**: (gerçekten) (parantez içinde)
182 **Yazarın düzeltmesi**: çözmemiz

sorunlar vardı. Birkaç ay sonra, Ağustos 1924'de, "orta elçilik"e atandım ve geleneksel törenle Norveç kralına güven mektubumu sundum. Doğal olarak bu tüm ülkelerin tutucu basınının yeniden bana karşı kıyametleri koparmasına yol açtı. Bir kadının resmi törenle elçi olarak kabul edilmesi o zamana kadar hiç görülmemiş bir şeydi.

Ticaret anlaşması 1925 sonunda *Moskova'da* [183] yapıldı ve Şubatta *onaylanmış anlaşmayı Oslo'da Norveç başbakanı Bay I. L. Mowickl ile karşılıklı olarak imzaladık* [184]

Böylece Norveç'deki görevim tamamlanmıştı. Artık yeni görev ve amaçlara koşabilirdim ve *bu nedenle* [185,186] Norveç'deki görevimden ayrıldım.

Eğer birşeyler başarabildiysem, bunun nedeni benim kişisel niteliklerim değildir. Aslında başarılarım yalnızca kadının herkesçe kabul edilme yolunda atmış olduğu büyük adımların bir göstergesidir. Milyonlarca kadın savaş sırasında çok hızlı biçimde üretken çalışmaya katılmıştır ve bu da bir kadına en üst düzeyde politik ve diplomatik görevler verilmesini olası kılmıştır. Yine de ancak Sovyetler Birliği gibi geleceğin ülkesi olan bir ülkenin, kadına tümüyle önyargısız bakmayı, onu yalnızca iş görme yetenekleri açısından değerlendirmeyi ve buna uygun olarak

---

183 çizilmiş

184 **Yazarın düzeltmesi**: ticaret anlaşması onaylandı

185 çizilmiş

186 **Yazarın düzeltmesi**: Sovyetler Birliği'nin elçisi olarak Meksika'ya gönderilmek üzere

ona sorumluluk gerektiren görevler vermeyi göze alabildiği açıktır. Kadına karşı ezeli önyargıları ortadan kaldırma gücünü gösteren yalnızca canlı, devrimci rüzgarlardır ve ancak yeni insanlık, üreten-emekçi halk, yeni bir toplum kurarak kadının tümüyle eşit haklara ve özgürlüğüne kavuşmasını sağlamayı başarabilecektir.

Bu özyaşamöyküsünü bitirdiğim şu anda yeni görevlerin eşiğindeyim ve yaşam benden yeni istemlerde bulunmaktadır...

Bundan sonra da hangi görevi yürütürsem yürüteyim, emekçi kadını tümüyle özgürlüğüne kavuşturma ve yeni bir cinsel ahlak için temel oluşturma amacının her zaman etkinliğimin, yaşamımın en yüce amacı olacağının kesinlikle bilincindeydim[187]

Temmuz 1926.

imza Aleksandra Kollontay

187 **Yazarın notu**: çıkarılacak

IRING FETSCHER'İN SONSÖZÜ

"Bir yerde Martov'un şu sözlerini okuduğunda onun (Lenin) nasıl neşeyle ve uzun süre güldüğünü anımsıyorum: 'Rusya'da yalnızca iki komünist vardır: Lenin ve Bayan Kollontay"
(Maksim Gorki, Anılar (Bölüm 'Lenin'), Berlin 1928, S. 274).

Marksist devrimciler arasındaki önemli kadınların çoğu üst tabakadan gelmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla küçük burjuvazi ve emekçi sınıfında kadın üzerindeki baskı öylesine yoğundu ki, tek bir kadın bile kendisini toplumsal düşünce ve davranış boyunduruğundan kurtarmayı başaramamıştı. Krupskayalar, Luxemburglar, Balabanowlar, Kollontay'lar henüz kendi adına konuşamayan köy ve sanayi emekçilerinden milyonlarca kadının yerine konuşuyorlardı. Bu aynı zamanda da onların sosyalizmi ve devrimi seçmelerinin, toplumsal sorumluluk bilincinden, halkın aşağı tabakalarının acılarını paylaşmadan kaynaklandığı anlamına gelir. Aleksandra Kollontay bunları otobiyografisinde kendisi anlatmaktadır. Başka bir yerde şöyle yazmıştır: "Çocukluktan beri 'iyi olmayı' severdim.'Ben iyiyim', ama bu sırada başkaları aşırı sıkıntılara katlanmak zorunda...., bunun bilincinde olmak bana çok acı verirdi, hatta dayanılmazdı. Odada bir köşeden diğerine dolaşır ve *herkesin* iyi

olması için ne yapılabilir düşüncesine kafa patlatırdım. "(*Itkina*'dan alıntı, S.8) Bugün Latin Amerika'nın devrimci aydınlarından çoğu gibi Aleksandra Kollontay'ın da aşağı sınıfın acılarını gördüğü ilk kişiler uşaklar olmuştu. Bir uşağın ağır işten sonra yalnızca incecik bir gömlekle eve gittiği için öldüğü haberi onu derinden sarsmış ve o zamana kadar içinde yetiştiği uyumu bir daha düzelmemek üzere bozmuştu. Siyasal konularda özel öğretmeni Strachowa aracılığıyla edindiği aydınlatıcı bilgiler bu nedenle verimli toprağa düşmüştür. -Aleksandra Kollontay acımakla kalmamış, emekçi sınıfının acılarının boyutunu ve nedenlerini de saptamak için çaba harcamış ve -eğitimini bitirdikten kısa süre sonra- işçi hareketine katılmıştır. Bununla birlikte Rosa Luxemburg gibi onun için de sosyalizmi seçişindeki çıkış noktası önemini hep korumuştur. Kollontay, aşağı tabakaları, içlerinden her bireyi kurtarma amacını hiçbir zaman yitirmemiştir. Lenin ve Troçki'den farklı olarak galiba o, iktidar tutkusundan ve iktidarı ele geçirmek ve elde tutmak amacıyla .rika çevirmek için gerekli taktik yetenekten yoksundu. Yalnız işçi muhalefetine katılışı (1921) değil, kadının özgürlüğüne kavuşması konusundaki kararlılığı da sıklıkla dış koşullara ayak uyduramayan hiç yitirilmemiş, eşitlikçi bir idealizmin belirtisi olarak değerlendirilmelidir. Yine de yaptığı işler, özellikle üçüncü aşama olan Oslo, Mexico ve Stockholm'daki diplomatik görev evresindekiler çok başarılıdır. 1952'de Moskova'da öldüğünde kuşkusuz çevresi çok ıssızlaşmıştı. *A.M. Itkina* ona

1946 sonbaharında yaptığı bir ziyareti şöyle anlatır: "Derinliklerinde keder gizlenen gözleri dostça ve dikkatle bakıyordu. Pek huzurlu olmadığını hissettim; bu nedensiz baskı döneminde birçok yakın arkadaş ve yoldaşının mahvoluşunu görmüştü" (S.125). Ve 1947'de Finlandiya büyükelçisi *Kay Sundström* ile birlikte Alexandra Kollontay'ı ziyaret etmiş olan Fin-Sovyet Derneği başkanı *Sylvi Kyllikki-Kilpi* de tümüyle benzer şeyler anlatmıştır: "Bir akşam İsveç'den eski arkadaşı olan yardımcısı ve aynı zamanda da bakıcısıyla paylaştığı evinde onu ziyaret ettik. Felçli olduğu için Madam Kollontay hareket edemiyordu. Aslında epeyce geniş olan oturma odası eski mobilyalar, fotoğraflar ve andaçlarla öylesine doluydu ki insana ufakmış gibi geliyordu. Madam Kollontay tüm ziyaret boyunca aynı görkemli koltukta oturdu. İyi bildiği dil olan İsveççe konuştuk. Bizimle canlı biçimde sohbet etti. Dantel yakalı şık bir elbise giymişti ve üzeride birçok değerli takı vardı. Artık (Bayan Kilpi'nin çocukluğunda tanımış olduğu I. F.) o ince yapılı, büyüleyici genç propagandacıya pek benzemiyordu...ama hâlâ çok alımlıydı. Gençliğinde çok güzel olduğu anlaşılabiliyordu. Madam Kollontay biraz, giderek daha yalnız kalmaktan yakındı, ancak birkaç eski dostu hâlâ yaşıyordu, yurtdışındaki dostlarla ise yazışmayı sürdüremiyordu" (3.3. 1970 tarihli Fince gazete 'Anna' No.9'daki bir haberden alınmıştır). Aleksandra Kollontay Finlandiya ve Sovyetler Birliği arasında ateşkes ve barış yapılmasına önemli katkılarda bulunduğu için Fin halkı ve yönetimi

onu şükranla anar. Olasıdır ki Kollontay daha 1917-18'de Lenin'e Fin sorunları konusunda danışmanlık etmiş ve onu bağımsız bir devletin gerekliliğine inandırmıştır.

Aleksandra Kollontay'ın yaşamındaki üç doruk daha onun otobiyografi özetinde belirttiğinden biraz daha açık biçimde vurgulanmaladır: kadın-erkek eşitliği ve sosyalizmde cinsel yaşam konusundaki kuramsal yaklaşımları, işçi muhalefeti adına Sovyetler Birliği'ndeki "Yeni Ekonomik Politika"ya ve giderek artan bürokrasiye karşı çıkışı (1921-22) ve diplomatik etkinliği.

Otobiyografisinde yazarın özeleştirel kalemine kurban giden bölümlerin hemen tümü, onun kadın-erkek eşitliğinden söz ettiği bölümlerdir. Ancak bizim tekrar biraraya getirmemizle yeniden ortaya çıkanlar bile onun yirmili yılların başında konuşmalarında ve yazılarında dile getirdiklerinin çok gerisindedir. Herşeyden önce de yazar, diğerleri yanında "Yeni Ahlak ve Emekçi Sınıfı" yazısında ayrıntılı biçimde işlediği, cinsel ilişkiler açısından "yeni ahlak" anlayışına hemen hiç değinmemiştir. Başlamakta olan Stalincilik döneminde kadınların eşit haklara kavuşması ve cinsel eşitliğin geri plana itilmesi kuşkusuz rastlantı değildir. Sovyet pedagojisindeki (Nadesdya Krupskaya'nın karşı koymasına rağmen), Sovyet aile hukukundaki "tutucu" değişim ve "otoriter" konünizme dönüşle birlikte Aleksandra Kollontay'ın o zamana kadar büyük özen gösterdiği tüm çabalar "istenmez" olmuştur. Kuşkusuz, işçi muhale-

feti saflarında demokrasi ve düşünce özgürlüğü için verdiği umutsuzca mücadele de onun farkına vardığı, ancak kabullenmediği bu gelişmeyle bağlantılıydı. Daha Lenin ve Troçki zamanında başlayan, ancak Stalin yönetiminde dogmalaştırılan ve kalıplaştırılan bir gelişme.

Kollontay'ın "yeni cinsel ahlak" konusundaki görüşleri - düşmanları tarafından - sıklıkla çarpıtılarak aktarıldı. Onun "bardak-su kuramı"ndan söz ediliyordu, buna göre cinsel ilişkilere bir bardak soğuk su içmekten daha fazla önem verilmemeliydi. Elbette ki yazılarında böyle birşey yoktur. Onun belirlemeye çalıştığı - sosyalist bir toplumda - cinsel ahlakın gelişeceği yöndür. Kollontay bunu yaparken erkeklerle eşit haklara sahip bazı kadınların cinsel yaşama karşı tutumunu, gelecekte gitgide genelleşebilecek davranış biçimlerinin öncüleri olarak değerlendirmektedir. "Yeni ahlak ve Emekçi Sınıfı" yazısının "Yeni Kadın" bölümünde yazar, beşinci, o zamana kadar bilinmeyen tipte kadın kahramanlardan söz eder; "yaşamdan kişisel beklentileriyle kişiliklerini ortaya koyan kahramanlar, kadının devlet, aile ve toplum içinde her yönden boyunduruğa vurulmasına karşı çıkmış, cinslerinin temsilcisi olarak hakları için savaşan kahramanlar. Bu tipi gittikçe daha fazla belirleyen çoğunlukla bekar kadınlardır"(S.7). Erkeklerle eşit haklara sahip bu sanatçı ya da bilimciler için duygu artık herşeye egemen değildir, en azından bir erkeğe tümüyle boyun eğme ve sevgi duygusu değildir. Yaşamının odak noktasında kendi işi, kendi

başarısı ve bundan doğan özsaygısı bulunmaktadır: "Yeni kadınlar sevdiklerinde yalnızca kendilerinin olunmasını istemezler. Kendi duygusal özgürlüklerine saygı gösterilmesini bekledikleri için, bu hakkı başkalarına tanımayı da öğrenirler. Bir çok çağdaş romandaki kadın kahramanın rakibesine karşı tutumu tipiktir. Sülfirik asit ve karalayıcı saldırılar yerine diğer kadına karşı duyarlı-ölçülü bir tutumla karşılaşmaktayız...." (S.26). "Yeni kadında insan , giderek daha sık kıskanç 'kadıncağız'ı yenmektedir" (S.27). Bu yolla insanlar arası ilişkilerin niteliği değişmektedir. Kadın kendini öncelikle ya da hatta yalnızca "cinsel nesne" olarak kavramayı bırakır, kendisine pek (ve öncelikle) 'kadıncağız' olarak değil de, 'ben' olarak, bağımsız kişilik olarak saygı duyulmasını ve değer verilmesini ister. "Yeni kadın, içindeki 'kadıncığa' yönelik bir aşağılamayı affeder, ama kişiliğine karşı en küçük bir dikkatsizliği hiçbir zaman unutmaz" (S.29). Anlaşıldığı kadarıyla Aleksandra Kollontay burada kendi deneyimlerini de yorumlarına örnek almıştır, kısa süre sonra şöyle yazar:"Erkeğe yönelik bu artmış beklentiler, son zamanlardaki romanlarda böylesine çok kadın kahramanın ideallerinin, tutkuyla ruhsal yakınlık arasındaki uyumu, *aşkın özgürlükle,* arkadaşlığın *her iki tarafın bağımsızlığıyla bağdaştırılmasının* yorucu arayışı içinde bir hazdan diğerine, bir sevgiden öbürüne koşturmasının nedenidir" (S.30). Bu, Aleksandra Kollontay'ın otobiyografisinin 3. ve sonraki sayfalarında kendi aşk deneyimleri hakkında anlattıklarına büyük ölçüde uymaktadır,

yazar orada "bugün genç kadınlar iş ve sevgi özlemini uyumlu biçimde bağdaştırmayı öğreniyorlar", demektedir(S.4) .- Kollontay'a -gerek burjuva gerekse emekçi kamplardan - tutucu erkekler tarafından kara çalınmasına neden olan cümleler arasında herhalde şu söz de vardır: "Günümüz kadını görünen, biçimsel bir bağ olmasa bile *evliliği bir boyunduruk gibi hissetmektedir.* İçimizde varlığını sürdüren eski insanın ruhu güçlülük açısından dış zincirlerden hiç de geri kalmayan ahlaki nitelikte zincirler oluşturur" (S.31). Ruhsal özgürlük ve bağımsızlığı tehdit eden bu "ahlaki zincirler"den kurtuluş, bayan Kollontay'a göre kesinlikle, sonunda sosyalist toplum düzeninin olası kılacağı o eşit haklara kavuşmanın bir parçasıdır. Yazar 1920'de pek çok çağdaş romanda genç kadınların artık sevmek hakkı için değil, "ahlaki tutsaklığa, hatta görünüşte en özgür duyguların tutsaklığına karşı çıkma" savaşını görüyordu (S.37). O bu savaşı bir geçiş olgusu olarak kabul ediyor ve gelecekte "iç özgürlük ve bağımsızlıkla herşeyi tüketen aşk tutkusu arasında" bir uzlaşmanın olası olacağına inanıyordu. Elbette başlangıçta eşit haklara kavuşma öncelikle "çağdaş romanların kadın kahramanlarının...geleneksel cinsel erdem düsturunun sınırlarını...aşmalarından" ve yine de - nasıl bu erkekler için öteden beri geçerli olduysa - başarıyla okuyucunun saygı ve onayını kazanmalarından oluşmaktadır (S.38 ve devamı): "Çağdaş kadın kahramanlar evlenmeksizin anne oluyor, kocalarını ya da

sevgililerini terk ediyorlar, yaşamları aşk serüvenlerinden yana zengin olabiliyor ve yine de kendilerini ancak yazarları ya da çağdaş okuyucu kadar 'yitik yaratıklar'dan sayıyorlar!"(S.41) Sonunda Kollontay "yeni kadın" taslağını şöyle özetler: "Duygusal aşırılık yerine kişisel disiplin, kişiliksizce boyun eğiş yerine kendi özgürlük ve bağımsızlığına değer verme becerisi; budalaca 'sevgili'nin yabancı görüntüsünü içine almak ve yansıtmak yerine kendi kişiliğini ortaya koymak. Bekâretin ikiyüzlü maskesi yerine aile mutluluğuna hakkı olduğunu sergilemek, son olarak da aşk ilişkilerine yaşamda daha önemsiz bir yer vermek. Artık karşımızda 'kadıncağız', erkeğin gölgesi durmuyor, - karşımızda duran bir kişilik, insan olarak kadındır" (S.41)

Aleksandra Kollontay bu yeni kadın tipinin genelleştirilmesini kapitalist sanayileşme sürecinden ve bunun olası kıldığı sosyalist devrimden beklemektedir: "Kapitalizm burada da en geniş taban üzerinde çalışmaktadır: kadınları evden çekip çıkararak, beşik başından uzaklaştırarak, sadık edilgin aile yaratıklarını, erkeğin boyun eğmiş kölelerini kendi ve genelin haklarına, kendi ve genelin çıkarlarına saygı duyulmasını isteyen bir kadın savaşçılar ordusuna dönüştürmektedir. Kadının kişiliği güçlenmekte, gelişmektedir" (S.45). Kadının üretime sokulma sürecinin hiçbir biçimde kesintiye uğramamasına karşın, bu gelişimin -ileri sanayileşmiş ülkelerde

görünüşte arkasının gelmemiş olması son 50 yılın deneyimleri arasındadır. Aleksandra Kollontay'a göre, emekçi sınıfındaki kadın kişiliğinin özgürlüğüne kavuşmak için verdiği savaşım, sınıfın siyasal özgürlüğüne kavuşmasını kolaylaştırır, buna karşılık burjuvazide ister istemez burjuva sınıf çıkarıyla çatışmaya yol açacaktır: "Onların toplumsal sınıfının ideolojisi kadın tipinin başkalaşmasına düşmandır. Burjuvazi ortamında kadın 'başkaldırısı' çok daha sert niteliktedir, bunun örnekleri çok daha keskin çizgilere sahiptir ve yeni kadının ruhsal dramları çok daha acı, renkli ve karmaşıktır. Yeni kadının biçimlenmekte olan ruhu ile sınıf ideolojisi arasında böylesine sert bir çatışma emekçi sınıfında yoktur ve burada olası bile değildir. Kendine yeten, bağımsız ve özgür yeni kadın tipi, *emekçi sınıfının* tümüyle kendi sınıfının çıkarı gereği *geliştirdiği ahlaka uygundur.* Emekçi sınıfının misyonunu yerine getirebilmek için erkeğin hizmetçisine, edilgin, kadınca erdemle donatılmış kişiliksiz bir ev yaratığına değil, her tür köleliğe karşı çıkan, baş kaldıran bir kişiliğe, sınıf topluluğunun etkin, bilinçli, eşit haklara sahip bir üyesine gereksinimi vardır" (S.46 ve devamı) Komünist devletlerde sanayi emekçilerinin "burjuvalaştırılması" ve küçük burjuvazi ahlak normlarının yeniden oluşturulması burada, Aleksandra Kollontay tarafından gözlenen gelişimi durdurmak ya da hatta geriye döndürmek için çok başarılı - ve hem kadının hem de emekçinin özgürlüğüne kavuşması açısından aynı ölçüde olumsuz - biçimde el ele vermiştir. İleri düzeyde sanayi-

leşmiş Batı toplumlarında tüketim malları için yapılan reklam, kadın imgesinin pahalı bir "lüks eşya" üzerine tespit edilmesinde başlıca rolü oynamış ve kadını da Aleksandra Kollontay'ın çoktan aşıldığını sandığı, "kadınsılığın" otoriter-erkeksi klişelerini kabullenmesi için kandırmıştır. Sovyetler Birliği gibi ülkelerde bürokrasinin egemenliği ve hâlâ çoğunlukla erkeğin başkanlığındaki "aile yapısının" güçlendirilmesi, "ahlak sağlığı" ve "dekadan Batı"dan üstünlük adı altında küçük burjuvazi ahlak düsturlarını diriltmiştir. Stalin ve onun eğitiminin ürününün - Svetlana - özel açıklamalarında kendini göstermiş olan kadının rolünün gerici biçimde yorumlanışı, onun ne tek başına yaratmış ne de tek başına sürdürmüş olduğu davranış biçiminin yalnızca belirgin bir doğrulanmasıdır. Emekçi bilincinin -hem erkek hem de kadın- "burjuvalaştırılması" sırasında yitip giden ise her şeyden önce, Aleksandra Kollontay'ın haklı olarak "meslek sahibi özgür kadınlarla burjuvaziden hemcinsleri arasına kesin bir sınır çeken o temel duygu" (S.45) dediği "dayanışma, dostluk duygusu"ydu. Ücretli ve tüketici olarak kadınlar kaç "kabuk kırarlarsa kırsınlar" en az (zengin?) erkeklerin kayırması peşinde koşanlar kadar soyutlanmışken eşit haklara kavuşamazlar. Bugün yanlış biçimde kadın-erkek eşitliği ve özgürlükle karıştırılan cinselliğin sergilenmesiyle karşılaştırıldığında Aleksandra Kollontay'ın yazıları adeta edeplidir, ancak buna karşılık onlarda büyük bir ciddiyet ve gerçek kurtuluşa kararlı bir yöneliş bulunur.

"Cinslerarası İlişki ve Sınıf Mücadelesi" kitabının son bölümünde Aleksandra Kollontay yüzyılımızın "cinsel bunalımı"nı tanımlamaktadır. Yazar bu sırada güncelliğini tümüyle korumuş olan anlatımlar bulur: "Bizler, en sert sınıf çatışmaları ve bireyci ahlak yüzyılının insanları, hâlâ kaçınılması olanaksız ruhsal bir yalnızlık çekmekteyiz. Büyük, kalabalık, çekici-renkli kentlerin ortasındaki bu yalnızlık, hatta yakın dost ve arkadaş grubu içinde bile duyulan bu yalnızlık bugünün insanında 'benzer bir ruh' yanılsamasına, elbette ki karşı cinsten bir varlığa ait bir ruha sarılma biçiminde hastalıklı bir tutku uyandırmaktadır, çünkü ancak kurnaz Eros yalnızlığın karanlığını - en azından geçici olarak - kovabilecek güçtedir"(S.69).

Yalnızlıktan bu adeta paniği andırır korkudan, sevgiye aşırı bir istek, aynı zamanda burjuvazik mülkiyet anlayışının benimsenmesi de demek olan *ruhsal* mülkiyet hırsı doğar. Her iki cinsin de çekmekte olduğu "sevme gücü"nden yoksunluk (Meisel-Hess), her bireyin yalnızca "karşısındakinden kendi adına olabildiğince büyük ölçüde ruhsal ve fiziksel haz elde etmeye" (S.70) çabalamasına yol açmaktadır, "sevgi"nin Jean-Paul Sartre tarafından haklı olarak başarısızlığa mahkum olduğu açıklanan bir biçimi. Sevgideki bencil bireyciliğin eleştirisinde, Aleksandra Kollontay'ın gelecekteki bir toplumda cinslerin ruhsal ilişkilerinin nasıl olacağı konusundaki düşünceleri ortaya çıkmaktadır. "Sürekli olarak 'sevgi bağıtçımız"ın tüm kişiliği üzerinde hak iddia ederiz ve bunu yapar-

ken de sevginin en basit kuralına uymayı beceremeyiz: onun ruhuna çok duyarlı bir özenle yaklaşmak. Bu formül bize giderek yeni, şimdi artık şurada burada cinsler arasında gözlenebilen ve iki yeni ilkeye, 1. tam özgürlük ve 2. arkadaşça dayanışmada eşitlik ve dürüstlük ilkelerine dayanan ilişkileri öğretti..."(S.70).

Aleksandra Kollontay "zamanın cinsel bunalımı"nın aşılmasını gerek kolay çözülebilir evlilik benzeri ilişkilerden, gerekse halen var olan toplum düzeni çerçevesindeki diğer değişikliklerden değil. yalnız ve yalnızca sosyalist devrimden beklemektedir. Tüm kadınların ev işlerine tutsaklığını kaldıran, evlilik içi ve dışı çocuklar arasındaki ayırımı gideren ve anne adayını tam anlamıyla koruyan sosyalist bir toplumda bu bunalımın çözümlenmesi için gerekli koşullar olgunlaşabilecektir. Herşeyden önce "ruhumuzda temel bir değişim" gerçekleşecekti, böylece ruhumuz tüm bencil ve bireyci davranış kalıplarından kurtulmuş olarak ancak şimdi gerçek sevgiye yetenekli duruma gelecektir. Bununla birlikte yazar "cinsler arasında daha sağlıklı ve mutlu ilişkiler yaratmayı" (S.68) ve "emekçi sınıfının yeni cinsel ahlakı"nı oluşturmayı (S.80) daha bugünden devrimci emekçi sınıfı ve partisi için ivedi bir görev saymaktadır. Aleksandra Kollontay'ın tam 50 yıl önce kaleme aldığı düşünceler üzerinde o zamanlar uzun boylu durulmamıştır. Daha beş ya da altı yıl sonra Sovyet komünizminde dar kafalılığa dönüş açıkça kendini göstermişti. Yine de Aleksandra Kollontay geri

çekilmeden önce büyük hitabet yeteneğini, 1921'den beri komünist partiyi bürokrasi ve 'yeni bir sınıf' oluşturma yolundan döndürmeye çalışan parti içi gruplardan olan *İşçi Muhalefeti*'nin hizmetine sundu.

RKP (B)nin 10. parti kongresinde Aleksandra Kollontay kapsamlı bir rapor sundu; raporda yazar metal işçileri sendikası liderlerinin ve maden işçileri ve dokuma işçileri merkez komitelerinin başkanlarının da içinde olduğu İşçi Muhalefeti'nin konumunu ateşli biçimde savunuyordu. Kollontay, İşçi Muhalefeti'nin, Rus sanayi emekçileri sınıfının parti örgütüne yönelik eleştirilerini dile getiren sesi olduğunu öne sürüyordu. "Sovyet ve parti 'görev' basamaklarında yukarı çıktıkça daha az muhalefet yandaşına rastlamaktayız. Buna karşılık İşçi Muhalefeti'nin programı kitlelerin içine girildikçe daha güçlü bir yankı uyandırmaktadır" (Yeni baskı S.185). "Yani İşçi Muhalefeti emekçi sınıfının, sendikalar halinde örgütlenmiş işçi kitleleriyle etkin bağını koparmamış ve Sovyet kurumlarına dağılmamış ilerici kesimidir" (S. 186).

Tartışmanın içeriği bir yandan işletme ve devletin ortaklaşa yönetiminin, daha fazla işçi demokrasisinin istenmesi ve öte yandan da Yeni Ekonomik Politika'nın çiftçilere, tüccarlara ve yabancı yatırımcılara tanıdığı ayrıcalıkların eleştirisidir. İşçi Muhalefeti yalnızca demokrasinin bir yana itilmesinden değil, üstelik sosyalist mülkiyet düzeninin yıkılmasından da kokmaktaydı. "(1920'de tüm işletmelerde devreye sokulan, I. F.) Tek adam yönetimi burjuva sınıfının bi-

reyci dünya görüşüyle aynı mayadandır. Tek adam yönetimi, yani insanın - otokrat bir devlet başkanının kabulünden başlayarak bir fabrika müdürünün mutlak egemenliğine kadar - tüm alanlarda beliren topluluktan kopmuş, 'özgür', soyutlanmış iradesi, burjuva düşüncesinin en büyük akıllılığıdır. Burjuvazi topluluğun gücüne inanmaz. O yalnızca 'kitleyi buyruğa uyan bir sürü halinde gütmeyi' ve bu sürüyü kendi... başına buyruk iradesine göre öndere gerekli görünen yöne doğru kovalamayı sever"(S.188). Oysa Aleksandra Kollontay'a göre - sosyalist bir toplumda "ekonomik-üretici emeği yöneten", emekçi sınıfının ortaklaşa (kollektif) organları olmalıdır. Buna karşılık parti devlet yönetimini savunmaktadır. Kollontay bunu "partimizin ciddi bir bunalımı" saymaktadır. Parti yönetimi ile işçi muhalefeti arasındaki görüş ayrılıklarının nedeni olarak Aleksandra Kollontay, her ikisi de programın gerçekleştirilmesini olağanüstü ölçüde zorlaştıran, güç tarihsel koşulları ve devrim sırasında Rusya'nın ekonomik geri kalmışlığını görmektedir. Bu koşullar altında parti ve devlet örgütünün her alanına, buralara kendi burjuva ve küçük burjuva yaşam anlayışlarını taşıyan ve son zamanlarda parti yönetimini bile etkilemeye başlamış olan "uzmanlar"ın alınması elbette ki kaçınılmazdı. Böylece askeri uzmanlar"geçmişin ruhunu Kızıl Ordu'ya sokmuşlardır (memur disiplini, 'apoletler', madalyalar, körü körüne buyruğa uyma, sınıf disiplini yerine başkomutanın başına buyrukluğu vb.)" (S.194). Ama bu etkiler asıl ekonomi, ekonomik

örgütlenme ve ekonomik özyönetim alanlarına da yayıldığında tehlikeli olurlar: "Üretim onların örgütüdür. Bu komünizmin özüdür. Emekçileri üretimin düzenlenmesinden uzak tutmak, onları...üretimde, yeni ekonomik modellerin örgütlenişinde yaratıcı yeteneklerini gösterme olanağından yoksun bırakmak ve bunun yerine uzmanların 'yeterliği'ne güvenmek...bilimsel Marksist düşünce yolunu terk etmek demektir. Oysa şimdi partimizin yöneticileri işte tam bunu yapmaktadır. Ekonomimizin tümüyle korkunç durumu karşısında...partimizin başındakiler işçi kollektiflerinin *yaratıcı yetenekleri konusunda güvensizliğe* kapılarak eko. omik kargaşadan kurtuluşu...kökenleri burjuva-kapitalist geçmişte olanlarda, işadamlarında ve teknisyenlerde aramaktadırlar...*Komünizmin bürokratik yoldan yerleştirilebileceği* biçimindeki gülünç, budalaca inancın doğmasını sağlayanlar da onlardır" (S.195). Daha sonra Aleksandra Kollontay'ın tüm tanıtlaması, yeni ekonominin kuruluşunun -çeşitli toplumsal sınıflar, çiftçiler, küçük burjuvazi, emekçi sınıfı ve "uzmanlar" arasında gidip geldiği - ve belki de belli bir ölçüye kadar gidip gelmek zorunda olduğu için - partiye değil- emekçi sınıfı diktatörlüğünün doğal organı olan *sendikalara* bırakılmasının gerekliliğiyle sonuçlanmaktadır. Oysa Kollontay'a göre, ekonominin yönetiminin bürokratik devlet ve parti organlarınca üstlenilmesi işçiler açısından doğrudan hissedilebilir sonuçlar doğurmaktaydı. Buna göre örneğin sağlıklı çalışma önlemleri, çalışma koşullarının düzeltilmesi,

konut sorunları sürekli en son sırada yer almaktaydı. Hatta konut işlerini yeniden düzenlemek için henüz bir *plan* yapılmasına bile başlanmamıştı (S.201). "Sovyet Rusya'nın ayrıcalıklı halk gruplarıyla sade işçiler, emekçi sınıfı 'diktatörlüğünün çatısı' arasındaki *artan eşitsizlik* de gittikçe artan hoşnutsuzluğu ciddileştirmekte ve büyütmektedir" (S.201 ve devamı). Parti yönetimince de yadsınamayan bu uygulama yanlışlıkları Aleksandra Kollontay ve İşçi Muhalefetine göre tümüyle bürokrasinin artışının ve "emekçi olmayan ögelerin" parti içine girmelerinin sonuçlarıdır. Bu nedenle Kollontay devrimden sonra katılmış tüm emekçi olmayanları kapsayan bir parti tasfiyesi ister. Ancak herşeyden önce üretimin yönetimi, bir merkez organ seçmesi gereken tüm Rus sendikaları kongresine verilmelidir, her bir işletmenin işçilerinin ise kendi yöneticilerini seçmeleri ve denetlemeleri gerekir. İşçi özyönetiminden önce gelen bir emekçi sınıfı eğitim sürecinden söz etmiş olan Troçki ve Lenin'e ise bayan Kollontay, çağdaş ve uygulamaya yakın bir eğitimin ancak bizzat ekonomiyi yönetme etkinliği aracılığıyla gerçekleşebileceği görüşüyle karşı çıkmaktadır. İşçilere en azından üretimle ilgili *olmayan* sorunlarda söz hakkı tanımak isteyen *Nikolay Buharin'in* "ılımlı" yaklaşımını ise Kollontay, "bugüne kadar eski sisteme göre ders veren, ama buna karşılık öğrencileri sınıfta, kantinde, gösterilerde vb. denetçi seçerken 'inisiyatiflerini kullanmaya' özendiren eğitimciler"e benzetir (S.217). İşçi Muhalefeti emekçi sınıfı için böyle göstermelik bir demokrasi yerine

işçilerin ekonomik özyönetime ve üretimin örgütlenmesine gerçek katılımını istemektedir." *Parti* bir kızıl ordu üyesi , bir siyasal temsilci, hatta önceden formüle edilmiş sorunları çözecek kişiler yetiştirebilir. Ama *parti komünist ekonomiyi kuracak birini yetiştirmez - bunun için sendikalar çerçevesinde üretken bir kuruluş çalışması gereklidir"(S.219)* Parti yönetimine yönelik, onun çalışan kitlelere güvenini yitirdiği ve onlar yerine -burjuvaziden gelen "uzmanlar"a güvendiği biçimindeki suçlama tekrar ortaya çıkar. İşçi muhalefeti yönetimin - özellikle de Lenin ve Troçki'nin-başlıca yanılgısının bu olduğunu düşünmektedir. Kuramsal açıdan tartışılan, *hangi örgütün* endüstri emekçisi sınıfını tek başına en uygun biçimde temsil edebileceğidir. Aleksandra Kollontay'a göre: Sendikalar (S.221). "Devrim sınıfın öncüsü tarafından (bu partidir, I. F.) sonuca ulaştırılabilir, ama yeni toplumun egemenliğinin ekonomik temeli ancak *tüm sınıfın en önemli sınıf kollektiflerinin* (bunlar sendikalardır, I.F.) *uygulamalı gündelik çalışmasıyla* oluşturulabilir" (S.223) - Kollontay, "Komünizm kararlaştırılamaz. O ancak *etkin arayışla, zaman zaman yapılan yanlışlarla,* ama kesinlikle bizzat emekçi sınıfının yaratıcı gücüyle var edilebilir" (S.223) diye bağırdığında tümüyle Rosa Luxemburg ruhuyla tartışmaktadır.

İşçi Muhalefeti'nin isteklerinin yerine getirilmesi 1921'de belki de gerçekten olanaksızdı. Tüm halkın yıllarca süren zor dönem sonucu aşırı yılgınlığa düşmüş olması, pek çok işletmenin kapanmasıyla

emekçi sınıfının gücünü yitirmesi ve işçilerin köydeki ailelerine akınlar halinde dönmeleri, tüm bunlar o sıralarda Aleksandra Kollontay tarafından istenen, işçilerin ekonominin yönetimine ve ekonomik kalkınmaya doğrudan katılmasına olanak vermemiş olabilir, yine de onun uyarısı kuramsal açıdan büyük bir katkı olarak kalacaktır. Kollontay ancak daha sonra tüm boyutlarıyla kendini gösterecek olan tehlikelere zamanında işaret etmiştir: bürokrasinin hızla artışına, demokratik yaşamın yitip gidişine, tartışma özgürlüğünün- hatta parti içinde bile - kısıtlanmasına: "Bürokrasinin özü, zararı yalnızca kırtasiyeciliği değildir, asıl zararlı yanı *tüm sorunların görüş alışverişi yapılmaksızın, ilgili kişilerin etkin, dolaysız inisiyatifleri olmaksızın biçimcilikle 'yukardan'*, tek bir kişi ya da en iyi durumda içinde ilgili kişilerden hiç birinin temsil edilmediği, aşırı sınırlı bir kurul aracılığıyla *sonuca bağlanmasıdır*" (S. 229). "Bürokrasi sisteminin ürünü olan eleştiri ve düşünce özgürlüğünden korku bizde zaman zaman karikatür boyutlarına ulaşmaktadır. Görüş ve düşünce özgürlüğü olmaksızın inisiyatif var olabilir mi ki?... Kitlelerin inisiyatifinden korkuyoruz, sınıfın yaratıcı etkinliğine ortam sağlamaktan korkuyoruz, *her türlü eleştiriden korkuyoruz,* kitlelere güvenmeyi bıraktık tüm bürokrasimizin nedeni budur" (S. 229 ve devamı).

Bürokrasinin aşılması için çözüm yolu olarak İşçi Muhalefeti adına Kollontay partide tasfiye yapılmasını (S. 231), ama herşeyden önce *seçilme hakkı* ilkesine yeniden geçerlilik kazandırılmasını

(S.233 ve devamı) önermektedir; şöyle yakınır: " *Atama genel,* herkesçe kabul edilen, meşru *bir olgu haline geldi.* Atama uygulaması parti içinde sağlıksız bir ortam yaratmaktadır, çünkü eşitlik ve arkadaşlığı bozmakta, yükselme hırsını bilemekte, akraba kayırıcılığını kolaylaştırmaktadır... 'başlar' la 'aşağı düzeyler' in arasındaki uçurumu açmaktadır" (S. 233) "Parti içinde ve sendika üyeleri arasında *görüş belirtme ve tartışma özgürlüğü, eleştiri hakkı* " en az tüm delegelerin seçilme hakları ve görevden alınabilmeleri kadar gerekliydi (S. 234) .Aslında parti içindeki diğer gruplar da (örneğin RKP' nin Moskova komitesi) benzer istemlerde bulunabilirlerdi. Ancak ne yazık ki 1920'deki parti kongresinin bundan böyle atamaların yerini yalnızca *tavsiyelerin* almasını öngören kararının uygulamaya sokulmadığı saptanmaktaydı. Oysa böyle uygulamalarla birçok genç yoldaş partiden soğutulabilirdi.

Bürokrasinin artmasıyla parti içinde *hükümet makamları anlayışı ve yetkilileri putlaştırma yaygınlaşmaktaydı (S. 235).* Bu önemli saptamanın daha 1921'de, yani henüz Lenin'in kişiliği açısından alçakgönüllü ve göze batmayan bir örnek olarak partiyi yönlendirdiği ve Stalin'in birçok başdelegeden yalnızca *biri* olduğu bir dönemde yapılması dikkate değer. Kuşkusuz, Stalin, "kişiye tapma dönemi"yle ilgili resmi "kuram"ın kabul ettiği gibi, Sovyet bürokrasisinin yaratıcısı değil, tersine Stalin kültü bürokratik egemenlik sisteminin bir ürünüdür.

Lenin ve Troçki'nin İşçi Muhalefeti konuşmacılarına

savurdukları sert sözlere karşın o zaman ne Şilyapnikov ne de Kollontay partiden çıkarılmamışlardır. Lenin işçi muhalefetini "emekçi sınıfının ardına gizlenen, küçük burjuvaziden anarşist bir öge" sayıyordu. (Lenin, 10. parti kongresi, S.119) En sert tepkiyi ise Lenin ve Troçki'nin etkisiyle - partinin yönetici rolüne yönelik eleştiri gördü. Parti kongresinin "sendikacı ve anarşist sapış konusunda"ki kararında şöyle deniyordu: "Marksizm'e göre - ve bu öğreti devrimimizin tüm deneyimiyle doğrulanmaktadır- *ancak* emekçi sınıfının *siyasal partisi*, yani komünist parti, emekçi sınıfı ve tüm çalışan kitlelerden, kitlelerin küçük burjuvaziye özgü kaçınılmaz dalgalanmalarının, geleneklerin ve emekçi sınıfının sendikal darboğazlara ya da sendikal önyargılara kaçınılmaz düşüşlerinin önünü alabilecek ve emekçi hareketi ve bununla birlikte de tüm çalışan kitleleri her bakımdan yönetebilecek bir öncüler grubu oluşturabilecek, eğitebilecek ve örgütleyebilecek durumdadır. Bu olmadan emekçi sınıfı diktatörlüğü anlamsızdır" (Komunistitscheskaja Partija Sovjetskogo Sojusa w resoljucijach i resenijach sjezdov, konferenci i plenumov ZK, Moskova 1954, cilt 1, S.531). Troçki'nin konuşma tonu daha da sertti. Diğer şeyler yanında şu açıklamaları yapıyordu:"İşçi muhalefeti tehlikeli parolalarla ortaya atılmıştır. Bu grup *demokratik ilkeleri fetiş durumuna getirmiştir;* sanki *partinin* (aynen alınmıştır!) *diktatörlüğünü* (benim vurgulamam, I.F.), hatta bu diktatörlük zaman zaman işçi demokrasisinin geçici ruh durumuyla çatışsa bile, sa-

vunmak hakkı değilmiş gibi, adeta işçilerin temsilci seçme hakkını partininkinden üstün tutmuştur...Şimdi bizde partinin tarihsel doğuş hakkı bilinci yaratılmalıdır. *Parti,* kitlenin kendiliğinden duygu durumunda zaman zaman görülen dalgalanmalara aldırmaksızın, emekçi sınıfındaki geçici güvensizliklere de aldırmaksızın *diktatörlüğünü savunmakla yükümlüdür*...İşçi demokrasisinin elbette ki yardımıyla kitlelerin giderek daha çok politik yaşama sokulabileceği tek yöntem olmasına karşın diktatörlük, gerekli her anda biçimsel bir emekçi demokrasisi ilkesine dayanmaz" (Isaac Deutscher'den alıntı, Trotzki, der bewaffnete Prophet (Troçki, silahlı peygamber), cilt I. Stuttgart 1962, S.476). X. parti kongresinden sonra Aleksandra Kollontay da İşçi Muhalefetinin diğer üyeleri gibi pes etmemişti. Kollontay üçüncü Komintern Kongresi'nde, 5. Temmuz 1921'de - uzun yıllardır dostu olduğu Clara Zetkin'in 65. doğum gününde bir kez daha İşçi Muhalefeti adına konuştu. Yine Yeni Ekonomik Politika'nın "emekçi sınıfının komünizme güvenini sarsan" ayrıcalıklarına saldırdı ve Rus parti yönetimini emekçi sınıfının yaratıcı gücüne yeterince güvenmemekle suçladı. Kollontay Rusya'nın iç tartışmasını bilinçli olarak uluslararası foruma getirmiştir, çünkü bu tartışmanın *tüm* işçi hareketini ilgilendiren ilke sorunlarından kaynaklandığına inanmaktadır: "Ancak (halen uygulanan bürokratik yöntemlerle, I.F.) geçici olarak Rusya'daki üretimi kurtarsak bile, bununla birlikte büyük bir *tehlike, emekçi kitlelerinin partimize güvenini yitirmemiz tehlikesi* or-

taya çıkar. Ve bu nedenle de bu politikaya kesinlikle birçok yoldaşta gözlediğimiz gibi sempatiyle bakılmaması gerektiğine inanmaktayız. Tersine bu politikayı henüz kapitalist olan diğer tüm ülkelerdeki yoldaşların bir ders alabilmeleri için eleştirel biçimde ele almalıyız. Bizi kurtarabilecek tek şey: partimizin içinde eski, sağlam ilkelerimizi korumaya hazır, sizde devrim başladığı anda var olacak güçlü bir çekirdeğin bulunmasıdır. Ve tüm Sovyet politikasındaki değişim sürdüğünde (bürokratik bir devlet kapitalizmi yönündeki gelişme kastedilmektedir, I.F.) ve komünist cumhuriyetimizden komünist olmayan, yalnızca bir Sovyet Cumhuriyeti yaratıldığında bu kararlı komünistlerden oluşan çekirdeğin devrimin kızıl bayrağını kavramayı ve komünizmi tüm dünyada zafere ulaştırmayı üstlenmesidir" (3. Komünist Enternasyonal Kongresinin protokolü, Hamburg 1921, S.781). Aleksandra Kollontay'ın savlarını çürütmeyi yine *Troçki* üstlenmişti, bunu da ince alay ve etkili konuşma gücünün karışımıyla yaptı. Troçki konuşmasına başlarken Aleksandra Kollontay'ın konuşmacı listesine kendi ismini yazmış olmasını kınar: "Delegasyonda, büroda, merkez komitede sorunu ele almak bizde zaten âdet olduğuna göre yoldaş Kollontay' ın konuşmacı listesine ismini yazmış olması, böyle biraz aşırı biçimde şövalyevari - bu duruma uygun Almanca deyimi bilmiyorum -,belki amazonca...(Radek: Valkiri gibi) Valkiri gibi davranılmak istenmesi, bu deyimin sorumluluğunu yoldaş Radek'e bırakıyorum (kahkahalar), bilemiyorum, belki bu da ayrıcalıklar sorunuyla

ilgilidir. Çok küçük, siyasal açıdan bu sorunda hemen hiç dikkate alınamıyacak olsa da bir azınlığın farklı yaklaşımını, eğilimini Enternasyonal kongresinin bilgisine sunmak istemesi doğal karşılanmıştır" (yukarda ki kaynak, S.785). Oysa yalnızca birkaç yıl sonra Troçki kendisini, Enternasyonal'i kendisiyle Stalin yönetimi arasında hakemlik yapmaya çağırmak zorunda hissedecektir. Gerçi burada Aleksandra Kollontay'ın konuşmak için ismini yazdırmaya hakkı olduğunu açıkça kabul etmektedir ("bu onun en doğal hakkı"), ancak aynı zamanda da İşçi Muhalefeti'ni önemsiz göstermeye çalışmaktadır. İçerik açısından ise Troçki İşçi Muhalefeti'ne karşı iki kanıt ortaya koyar. Önce "kapitalist sistemin gelişiminin sonuna geldiğine" ve bu nedenle de Sovyetler Birliği yararına "bu sistemden birşeyler ödünç alma"nın artık olanaksız olduğuna inanan Aleksandra Kollotnay'ın "doğaötesi yaklaşımına karşı çıkar (S.785 ve devamı). Ve sonra da kapitalist devletlerle yapılan ticaretin nasıl hemen hemen farkedilmeksizin yabancı girişimler için, aynı zamanda - makina ve iş aletlerine duyulan ivedi gereksinim göz önünde bulundurulduğunda - Sovyetler Birliği'ne de yararlı olabilecek imtiyazlara dönüştüğünü anlatarak bu yaklaşımın saçmalığını kanıtlar. Troçki ince alayla şöyle der: "Bu durumda yoldaş Kollontay'ın ilke açısından muhalefetinin nerede başlayıp nerede bittiğini bilmeyi çok isterdim, (kapitalist, I.F.) lokomotiflerin satın alınmasında mı, altınla ödemede mi, keresteyle ödemede mi yoksa orman durumundaki ağaçla ödemede mi? Korkarım, muhale-

fet daha ormanın kesilmesinde başlar" (S.787). Öte yandan Troçki askeri ve teknik alanda *uzmanların görevlendirilmesinin* kaçınılmaz olduğunu ve bunun hiçbir biçimde emekçi sınıfının yönetici rolünü tehlikeye düşürmeyeceğini kanıtlamaya çalışır - tam tersine: özellikle emekçi sınıfı (parti yoluyla) iktidara geçmiş olduğu için egemenliğine zarar gelmeksizin özel görevlerde geçici olarak henüz gereksinim duyduğu uzmanlardan yararlanabilecektir. Bu iki durumdan hiçbirinde - ne yabancı girişimciler için imtiyazlarda ne de burjuva uzmanların görevlendirilmesinde "Rus işçilerinin, Rus emekçi sınıfının gücüne güvensizlikten" söz edilemezdi (S.789), böyle bir tutum asıl İşçi Muhalefeti üyelerinde gözlenmekteydi. Troçki'nin burada Aleksandra Kollontay'ı kasten mi yoksa gerçekten mi yanlış anladığına karar vermek güçtür. Kollontay'ın karşı çıkışı, uzmanların görevlendirilmesine değil; onların örgüte sızmalarına ve gerek siyasal gerekse ekonomik örgütlerin bürokratik örgütlere dönüşmesine yönelikti. Bu karşı çıkış uzmanların vazgeçilemezliğinin vurgulanmasıyla kesinlikle çürütülemezdi. Zaten Aleksandra Kollontay da araya girerek *teknisyenlerin* tartışmaya sokulmasına açıkça karşı çıkar. Gerçi ona Troçki'nin eleştirisiyle ilgili yanıt verme fırsatı verilmez, ama buna karşılık işçi muhalefetininkine benzer görüşleri savunan Almanya Komünist İşçi Partisi'nden (K.A.P.D.) *Hempel* konuşacaktır.

Hempel açısından herşeyden önce "Almanya ve

Batı Avrupa için", görünüşe göre ülkenin geri kalmışlığı nedeniyle özellikle katı ve merkeziyetçi diktatörlük biçimlerinin kaçınılmaz olduğu Rusya'dakinden "farklı bir parti diktatörlüğü anlayışı"nın geliştirilmesi önemlidir. Ancak Rus emekçi sınıfı içinde demokratik güçler doğmaya başlamışsa, bu da Enternasyonal açısından önemlidir ve "bu girişimler desteklenmeli, bu aşağıdan yukarıya zorlama dikkate alınmalıdır", çünkü burada "emekçi diktatörlüğünü yabancı sermayeden daha iyi destekliyecek" bir güç söz konusudur (S.793). Anlaşıldığı kadarıyla son darbeyi vurma görevi kendisine düşen *Nikolay Buharin* alaylı bir imayla zaman zaman "bu aşağıdan yukarı hareketle" karıştırılan Kronstadt ayaklanmasını hatırlatır (S.805). Aleksandra Kollontay'ın tanıtları konusunda ise görüşü şöyledir:"yaratıcı güçle, mekanik ruhla yapılan manevralar elbette ki gerçek tanıt sayılamaz ve bunlarla yetinilemez. Yoldaşlar, Gorter çok ünlü broşüründe, Rus yoldaşlar tarihsel materyalist görüşe katılmadıkları için dünyanın battığını söylemektedir. Şimdi tarihsel materyalizmin ne olduğunu anlıyoruz. Bu, yaratma ruhu ve benzeri şeylerden, yoldaş Lenin'in burada değinmiş olduğu berbat maddi koşulları ve mekanik tasarıyı, hiçe sayan ruhtan çok fazla söz eden yoldaş Kollontay'ın tarihsel materyalizmidir. Sözün kısası, yoldaş Kollotay'ın tüm konuşmasının en yetersiz yanı, sanırım onun aslında ne önerdiğini kimsenin anlıyamamış olmasıdır..." (S.803). Ve Kollontay ve Hempel'in konuşmalarına toplu yanıt olarak:"Genel olarak bakıldığında bize yönelik tüm eleştirinin eleştiri değil,

yalnızca boş laf olduğunu belirtmek zorundayım" (S.807). Başkanın son olarak söz verdiği Lenin ise şu açıklamayla yetinir: "Yoldaşlar, arkadaşım Buharin'in söylediklerine tümüyle katılıyorum. Buna ekliyecek bir şeyim yok ve bu nedenle bitiriş konuşmasını gereksiz görüyorum" (S.807). Onu Kollontay'ın eleştiriyle aşağılanmasına katılmadan alıkoyan belki de, eski mücadele arkadaşına karşı şövalyelik duygularına kapılmasıydı. Aleksandra Kollontay RKP'nin 1922 martındaki XI. parti kongresinde bir kez daha işçi demokrasisi davasını savundu ve boşuna parti yönetimini - X. parti kongresinin bir kararına dayanarak işçi hareketi içinde demokrasinin güçlendirilmesine yöneltmeye çalıştı. "Kurtuluşumuz emekçi kitlelerin yaratıcılığındadır" (XI. Parti Kongresi, Protokoller, Moskova 1936, S.212). Ancak Lenin'in ölümünden sonra, partinin "troyka" disiplini ve tekseslilliği giderek daha güçlü ve kesin biçimde zorladığında, Aleksandra Kollontay parti içi muhalefetten çekildi. Zinovyev o sırada Aleksandra Kollontay ve Şilyapnikov ile ilgili olarak şu açıklamayı yapıyordu:"Parti çizgisine yönelik her eleştiri, hatta 'sol' eleştiri denilen türde bile olsa, şimdi *nesnel olarak* Menşevik bir eleştiri anlamına gelir". Hatta böyle bir eleştirinin Menşevikler'inkinden daha zararlı olduğunu da ekliyordu. Böylece parti içi eleştiri ceza gerektiren bir suç durumuna getirilmişti, bu Lenin döneminde yapılan tüm sert tartışmalara karşın hiç görülmemiş birşeydi. (Bknz. I. Deutscher, Troçki, der unbewaffnete Prophet, Bd. I (Troçki, Silahsız Peygamber, cilt I), Stuttgart 1962,S.101)

Kollontay'ın muhalefetten kopuşu ve diplomatik

göreve başlayışıyla ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. *A.M.Itkina* yalnızca "sonunda yeniden Lenin'e katıldı" demektedir (S.106). Daha 1922 sonbaharında Kollontay ilk yurtdışı görevine - yeni kurulacak ticaret temsilciliğine elçilik danışmanı olarak Oslo'ya gönderildi. Kollontay yaşamını adadığı çalışmalarının üçüncü dönemine, uluslararası komünist kadın hareketinde oynadığı etkin rolü bırakmaksızın başlar. Anlaşıldığı kadarıyla politika arkadaşlarının giderek "kayboldukları" bir dönemi atlatabilmesini, diplomatik göreve bu erken geçişine - diğer parti içi muhaliflerden çok daha önce - ve Stalin'in önde gelen kadınları yargılamaktan belli bir çekingenlik duymasına borçludur.

Kollontay'ın diplomatik etkinliği çok başarılıydı. Norveç ve Sovyetler Birliği arasındaki ilk ticaret anlaşması Norveç ringalarının teslimiyle ilgiliydi ve genelde Rus tarafı için çok elverişli sayılıyordu. 15.2.1924'de Norveç hükümeti Sovyetler Birliği'ni resmen tanıdığında Aleksandra Kollontay ülkesinin Oslo'daki ilk elçisi olarak atandı. Sovyetler-Norveç ilişkileri daha da normalleştiğinde Kollontay 1927'de elçi olarak Meksiko'ya gönderildi. Ancak Amerika'daki başarılı çalışmalarına karşın denizden 2000 m yükseklikteki kentin iklimini kaldıramadığı için Kollontay daha aynı yılın haziranında oradan ayrılmak zorunda kaldı, yeniden Oslo'daki görevine döndü. Norveç'deki etkinliği sırasında Sovyet elçiliği kültürel ve toplumsal bir merkez durumuna geldi. Yurtiçi ve yurtdışından yazarlar, oyuncular, müzikçiler, aydınlar, politikacılar çok kültürlü ve dünyaya açık diplomatın çevresinde buluşuyorlardı. Gelecekteki BM genel sekreteri Trgve

Die onu tanımış ve ona değer vermişti. - Kollontai 1930'dan 1945 yılındaki emekliliğine kadar elçi ve büyükelçi (1943'de Stokholm'daki elçilik büyükelçiliğine yükseltilmişti) olarak görev yaptığı İsveç'de de aynı biçimde başarılı olmuştu. Milletler Cemiyeti Sovyet delegasyonunun üyesi olarak kadının yasal konumuyla ilgili sorunları işledi. Sovyet-Fin savaşı sırasında gergin durumdaki İsveç-Sovyet ilişkilerinin tümüyle kesilmesini önlemeyi başardı. "Finlandiya ve Sovyetler Birliği arasında 13. Mart 1940'da barış anlaşmasının yapılması onun çabaları sonucudur" (Itkina, S.121).Finlandiya ve Sovyet Birliği arasında 1940'da Fin dışişleri bakanı ve Aleksandra Kollontay arasındaki uzlaşmayı sağlayansa, Brecht ile birlikte yazdıkları oyundaki Puntila figürü dünya sahnelerini fethedecek olan yazar Hella Wuolijoki'ydi.

Devrim savaşçısı, demokrat, feminist ve cinsel reformcunun, diplomat ve sanatseverin olağanüstü çekici kişiliği anlaşılan yalnızca eski dostlarını ve tanıdıklarını büyülememiştir. Önümüzdeki günlerde Sovyetler Birliği'nde onun yaşamıyla ilgili bir film gösterileceği söylenmektedir. Umarız ki, Aleksan-dra Kollontay'ın boyun eğmez, ateşli kişiliği olduğundan daha safdil ve silik gösterilmez. 1926 yılından kalma küçük otobiyografi onun yapısının ve etkinliklerinin mitlerden arınmış bir görünüm kazanmasına katkıda bulunabilir.

EK

"Führende Frauen Europas", Münih, 1926 ("Avrupa'nın Önde Gelen Kadınları) isimli derlemenin yayımcısı Elga Kern'e 26. Temmuz 1926 tarihli mektup.

Çok sayın ve sevgili bayan Kern,

Metni görünce korkuya kapılacaksınız: öylesine çok değişiklik var. Bu koşullar altında (ve ben de "resmi" bir kişiyim) başka türlüsü ***kesinlikle*** *olanaksız. Değiştirilmesi, ılımlı hale getirilmesi gerek.*

Eğer biyografi için ücret alacaksam-lütfen değişikliklerin yol açacağı giderleri düşün. Değiştirilen sayfaların yeniden basım giderlerini karşılamaya hazırım. Ancak değişikliklerin yapılması gerek. Bu koşullarda ***başka çarem yok.***

*Lütfen provayı aldığınızı ve isteklerime anlayış göstereceğinizi bana hemen bildirin. Tekrarlıyorum-****giderleri ben karşılayacağım.***

Yürekten selamlar ve çalışmalarınızda başarılar.

A.Kollontay

10/VII

Adres: Warmbrunner sok.4
Grunewald
Berlin

Aleksandra Kollontay'ın Önemli Yayınları

1. *"Dobroljubow'un görüşlerine göre eğitimin ana hatları",* **Obrazovanie"**(Kültür) dergisinde, yıl. 1898

2. *"Finlandiya İşçilerinin Yaşamı "***(Zisn' finljand skich rabocich)** 1903

3. *"Finlandiya ve Sosyalizm"* **(Finljandlja i socializm),** makaleler, 1906

4. *"Kadın Sorununun Toplumsal Temelleri "* **(Social'nye osnovy zenskogo voprosa),** 1909.

5. *"Çalışan Avrupa"* **(Po rabocej Evrope),** 1912.

6. *"Toplum ve Annelik"* **(Obscestvo i materinstvo)** 1913.

7. *"Savaşın kime yararı var?"* **(Komu nuzna vojna),** 1916.

8. *"Yeni Ahlak ve Emekçi Sınıfı",* Berlin 1920.

9. *"Rusya'daki İşçi Muhalefeti",* Rusya Devrimci İşçi Muhalefeti (KİP) üyesi R. Korpelanski'nin eleştirel değerlendirmeleriyle, Berlin, yılı belirtilmemiş (1921).

Rusça aslına **(Rbocaja oppozicija,** Moskva 1921) göre yeniden "İşçi Demokrasisi ya da Parti Diktatörlüğü"nde, yayımlayan: Frits Kool ve E. Oberländer, Olten ve Freiburg i.Br. 1967, S.182-240.

10. 3. Komintern Kongresine (Moskova, 22.6 - 12.7.1921) rapor, 3. Komintern kongresinin protokolü, Hamburg 1921, S.776-781.

11. *"Sevgi Yolları",* Berlin (Malik Yayınevi) 1925.

12. *"Kanatlanmış Eros"* (toplumbilimsel makale), 1922.

13. *"Yaşamımın Amacı ve Değeri."* Avrupa'nın Önde Gelen Kadınları, 1. sayısında. yayınlayan: Elga Kern. Münih 1926.

(Edebi yapıtları kızlık soyadı Domontoviç adı altında da yayınlanmıştır.)

Aleksandra Kollontay ile ilgili literatür

1. Mescerjakov, **'Malaja Sovetskaja Enciklopedija'**, cilt 4.1929.

2. **Bolsaja Sovetskaja Enciklopedija'da** makale, cilt 33 (1. baskı) ve cilt 22 (2. baskı)

3. *Anna Lenah Elgström,* **"Tidens Kvinner"** 1. bölüm A. Kollontay hakkında, Stockholm, 1844.

4. *Isabella de Palencia,* "A. Kollontay, Kvinan, Kempen, Diplomaten", Helsingfors 1946.

5. *A.M.Itkina.* A.K., **Revol'ucioner, tribun, diplomat,** Moskova 1964

İÇİNDEKİLER

Yaşamımın Amacı ve Değeri..... 5
Siyasal Sığınma Yılları..... 20
Devrim Yılları..... 33
Diplomatik Görev Yılları..... 50
Iring Fetscher'in Sonsözü..... 55
Ek : Kollontay'ın Alman Yayıncı Elga Kern'e
Metindeki Değişikliklerle İlgili Mektubu..... 83
Aleksandra Kollontay'ın Önemli Yapıtları... 84

YAŞAM VE ANILAR-7

"Kadına karşı ezeli önyargıları ortadan kaldırma gücünü gösteren yalnızca canlı, devrimci rüzgarlardır ve ancak yeni insanlık, üretken-emekçi halk, yeni bir toplum kurarak kadının tümüyle eşit haklara ve özgürlüğüne kavuşmasını sağlamayı başarabilecektir...

Hangi görevi yürütürsem yürüteyim, emekçi kadını tümüyle özgürlüğüne kavuşturma ve yeni bir cinsel ahlak için temel oluşturma amacının her zaman etkinliğimin, yaşamımın en yüce amacı olacağının kesinlikle bilincindeydim."

ALEKSANDRA KOLLONTAY

